

Anton Hykisch

VĚŘTE
CÍSAŘI

HISTORICKÝ ROMÁN
O CÍSAŘI JOSEFU II.

HOST

Věřte císaři

Anton Hykisch

BRNO 2017

Copyright © Anton Hykisch, 2016
Translation © Miroslav Zelinský, 2017
Kniha vyšla s finanční podporou Komisie SLOLIA,
Literárne informačné centrum, Bratislava
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2017
(elektronické vydání);
ISBN 978-80-7577-158-2 (Formát PDF)
ISBN 978-80-7577-159-9 (Formát ePub)
ISBN 978-80-7577-160-5 (Formát MobiPocket)

Půlnoční s obavami

Obličej mu zbělel, ve tvářích pocítil chvění. Pokoušel se promluvit.

Co udělá?... Kam udeří?

Hlas mu z úst nevyšel. Rty se chvěly jako podzimní listy.

Co udělá?... Bože, tato nejistota je strašná.

Vášnivě si přál být jasnovidcem. Chtěl uvidět mladého císaře a vniknout do jeho hlavy, probrouzdat jeho mozkem. Co udělá lvíče utržené z řetězu? Na koho skočí? Už ho nic nebrzdí. Energická a silná matka ho držela na řetězu. Matka je už měsíc mrtvá. Je sám, bez dozoru.

Pane Bože, pomoz! Co udělá? Kam padne císařův první úder?

Přidržel se stolku se zkroucenými nohami. Na jejich koncích byly lví drápy.

Kardinál primas měl popelavou tvář. Pozlacené lví drápy se zahryzly do červeného koberce.

Třebaže byl Štědrý den, muž v klerice se očividně bál. Prsty na intarzii stolku se mu rozklepaly. Nedokázal je zastavit.

Vánoce v roce 1780 byly podivné. Setmělo se hned odpoledne. V podvečer začalo prudce sněžit. Mokrý sníh padal na ztuhlé vesnice a města mocnářství, od Antverp přes tyrolské Alpy až po hory bájného Sedmihradska. Minutu po minutě se kontury krajiny ztrácely, jako by příroda chtěla zakrýt žal minulých dnů, pohladit znepokojené tváře. Bílé nebe padalo na země, provincie a župy. Nehřálo, ale mrazilo.

Byl svatvečer. Biskupové, arcibiskupové, vikáři, opati, eparchové, presbyteri, kazatelé, právě navlékaní do vyzývavě skromných černých komží nebo do bohoslužebných ornátů a zlatem protkávaných dalmatik, nejspíše podupávali v sakristiích. Ve střelných modlitbách mezi vklouznutím do alby, vázáním uzlu na ozdobné šňůře se střapci a pobíháním kaplanů, kleriků, ministrantů prosili Boha o dobrou radu. Jak spojit dva protichůdné pocity? Na jedné straně svátek narození Spasitele — na druhé straně nedávná smrt císařovny, arcivévodkyně, královny, laskavé matky mocnářství. Čas půlnočních mší se nebezpečně blížil.

Přívál bílých vloček zastřel nejistotu v duši kardinála primase. Sladká nejistota se rozpouštěla. Možná tady vůbec nebyla. Převládl jediný pocit. Strach, co bude zítra, za týden. Po Novém roce. Co udělá císař? Kdo bude jeho první obětí?

„Co udělá císař?“ zašeptal a rychle dodal: „Ty opravdu nevíš, co udělá Jeho Veličenstvo?“

„Nevím, Eminence.“

Samozřejmě že neví, blesklo kardinálovou myslí. Měl bych se uklidnit. Soustředit se. Ten pětadvacetiletý mladíček s černými vlasy nemůže vědět, co se děje ve vídeňském Hofburgu. Mladý kaplan generálního vikariátu Ostrihomské

arcidiecéze v Trnavě stojí bezradně, ne však ponížene, před svým představeným. Hrabě Josef Batthyány upřel zrak na kaplana, ale jen na vteřinu. Báł se, že mladý kaplan vyčte v jeho očích ten nevladatelný strach ze zítřka. Na Štědrý den by žádný Boží služebník neměl mít strach, pokud opravdu prožívá, co hlásá svatá matka církve.

Kaplan, nedávno vysvěcený bohoslovec, hledí na svého arcibiskupa klidně a beze strachu. Musí se ovládnout, aby neprozradil vnitřní radost, která v něm od rána panuje.

Primasovy prsty na intarzii stolku se lvími drápy stále klepaly, jako by hrál na klavír nebo na cembalo. Jak je dobře, že je tu ticho. Mladý kaplan už od dětství nesnáší hudební nástroje a s nežádoucími zvuky bude bojovat po celý život.

Primas nespouštěl oči z kaplana. Nebyl to pohled suveréna ze starého uherského šlechtického rodu. Primasovy oči připomínaly spíše oči ustrašené matky, která vyprovází syna do neznáma. Kaplan nepatrně pohnul špičatou bradou. Moje matka se teď také chystá na půlnoční. Možná už otec přikázal pacholkovi, aby odklidil sních před domem. Možná se i sám chopil lopaty, protože přival sněhu neustává.

„Nevíš, nevíš, synku,“ zamumlal primas. „Tady u nás jsi byl vysvěcen. Teologii jsi však ukončil na Vídeňské univerzitě. Jak dlouho jsi tam studoval?“

„Tři roky, Eminence.“

„Tři roky,“ ušklíbl se primas. „A netušíš, co udělá náš panovník,“ zaváhal, „nejmilostivější císař?“

Kaplan zavrtěl hlavou. Byl napjatý jako struna, primas nemohl z mladíkovy tváře nic vyčíst.

„Přednášeli ti pánové jako Eybel...“

„Profesor církevního práva...“

„Exkomunikovaný!“ zachvěl se primas. „A Wittola... šéfredaktor *Wiener Kirchenzeitung*, celým jménem Markus Wittola, že?“

Kaplan přikývl. Venku nepřestávalo sněžit. Vločky se měnily ve vodu a pomalu stékaly po vysokém, úzkém francouzském okně.

Primas pokračoval: „Wittola, ten farářík z vesnice u Vídně. A ještě...“ Primasovy prsty nepřestávaly klepat na stolek. Bože, kdy přestane? „A jak se jmenuje rektorův zástupce?“

„Profesor Pehem,“ řekl kaplan.

„Pehem. Ano, ano, můj synu. Nahradil vyhozeného Eybela.“ Kardinál primas se pokusil o úsměv. „Celá slavná takzvaná vídeňská teologická škola. Pletou hlavy stovkám bohoslovců, i vám z Pázmána. Skrze Sonnenfelse, pokřtěného žida, mají velký vliv na císaře.“ Povzdechl si. „Vídeňská škola. Samý jansenismus. To bychom vypadali. Uděláme všechno pro to, aby v seminářích v našich Uhrách tito pánové neuspěli.“

Přestal bubnovat prsty do stolku a v kaplanových očích hledal souhlas. Kaplan se snažil spočítat, kolik pramínek vody stéká po vysokém okně. Věděl své. Najednou se nadechl a trochu pisklavým hlasem řekl: „Přednášel nám také opat Rautenstrauch. Připravuje reformu teologického studia v celém mocnářství.“

Primas přistoupil ke kaplanovi.

„Co říkáš, synu? Opravdu mluvili o reformě studia? Podívejme, odkryli karty.“ Zamyslel se. Určitě jim dodal odvalu sám císař. Primas sotva zastavil horečnaté myšlenky. Nebezpečí se přiblížilo na dosah. Chtějí ovládnout mladé, vychovat jiné kněze, postavit klérus proti Římu, zevnitř zničit svatou matku církev. Jaká opatření dělá vídeňský arcibiskup?

Problémy mu přerůstají přes hlavu. Kardinál Migazzi je už příliš starý.

Mladý kaplan před ním stál nehybně, takřka zpupně. Neuhýbal očima. Primas se pokusil projevit rozhodnost. „Nepodaří se jim to. Ten benediktin s hrozným jménem — všimni si, synu, všechno to jsou Němci — Rautenstrauch, tuším opat z pražského Břevnova, naštěstí nemá moc rozhodovat o naší arcidiecézi.“

Zatím nemá, pomyslel si mladý slovenský kaplan. Uherský primas hrabě Batthyány nemůže nevědět, že bývalého opata císař jmenoval rádcem spojené rakousko-české dvorské kanceláře. Císař tedy určitě pozorně naslouchá jeho radám a možná brzy (kaplan si povzdechl) se výchova budoucích kněží v celém mocnářství od základu změní. Nahlas to neřekl. Podcenil však úsudek svého nadřízeného.

„Tedy, kam udeří císař?“ Primas se pokusil o patetické gesto. „Zdá se, že první úder proti církvi bude zaměřen na duše nás, samotných kněží.“

To je hrozné, pomyslel si primas.

Kaplan jemně přikývl a přes tvář mu přeběhl slabý, sotva znatelný úsměv. Pohled na primase s vystrašenýma očima jen posílil kaplanovu radost, která ho ovládala už od brzkého rána.

Během těchto Vánoc se tisíce lidí brodily v čerstvém sněhu. Ve venkovských kostelících, stejně jako v chrámech a katedrálách měst po celé říši hořely tisíce svíček. Svíčky i lidské duše byly zapáleny. Nevěděly však přesně, zda mají tesknit, nebo se radovat.

Primas Uherského království, ostříhomský arcibiskup se sídlem v Trnavě, před dvěma lety poctěný hodností kardinála, Jeho Eminence hrabě Josef Batthyány dal na štědrý den

přednost nebeské radosti. Bez ohledu na to, co se děje v říšském hlavním městě Vídni.

Primas vnímal sněhové vločky jako miliony bílých poslů, jiskry energie. Dnes večer bude zase veleknězem, pastýřem, který za sebou vede zástupy. Zviditelní Boží moc a rostoucí věrnost křesťanského lidu. Od poslední sněhem zaváté fary na severním Slovensku přes plebány protestanty z nakažených německých měst a nespočetné kláštery až po biskupská sídla království sahá dobře utkaná síť církve. Touto sítí nesmí proniknout do myslí milionů věřících ďábelské pokušení svobodných zednářů, agnostiků, volnomyšlenkářů, reformátorů. Cítil na hrudi ozdobný pektorál. Velký zdobený kříž připomíná povinnost bránit Ukřížovaného vždy a všude za všech okolností. Primas měl v sobě geny staré uherské šlechty z rozvětveného rodu na rakousko-maďarském pomezí, zdědil odvahu obránců vlasti před Turky, přidal k tomu nejvyšší vzdělání ve filozofii a teologii, navíc lásku k literatuře, hudbě a vůbec k umění. (Vždyť mě označují přívlastkem Dionýsos uherského areopagu.) Bůh mu dopřál, aby spravoval obrovské církevní majetky. Byl přesvědčený, že výnosy využívá smysluplně. Svědčí o tom desítky postavených kostelů, chudobinců a církevních sídel.

Kardinál arcibiskup si za místo triumfu zvolil univerzitní kostel svatého Jana Křtitele, součást areálu Trnavské univerzity, založené jeho velkým předchůdcem kardinálem Petrem Pázmánym.

Když se hrabě Batthyány blížil ke chrámu, už z kočáru viděl náměstí přeplněné věřícími, stírali si vločky sněhu z klobouků a pelerín a snažili se dostat do chrámu už zpola zaplněného mladými studenty a kleriky.

Zahřměly varhany. Nitro univerzitního chrámu vypadalo z výšky chóru jako nekonečný bílý tunel pod stále unikající nebeskou klenbou s mihotavými postavami andělů. Oblouky bočních lodí jako by unášely člověka dopředu ve stále se zrychlujícím tempu až ke konečnému cíli před mramorový oltářní stůl vsazený do vysoké stěny. Při podhledu na nadlidské postavy evangelistů a dalších světců, které se postupně objevily na jednotlivých úrovních, se primas cítil jako Dante postupující po poschodích Nebeské hory až k Nejvyššímu.

Velký sbor na kůru, seřazený po obou stranách varhan, se tlačil k zábradlí. Jen v první a druhé řadě viděli, jak se na podlaze hlavní lodi vlní bílá vřava. Lidský vodopád se blíží ke stříbřitému zázraku, jakési lesklé mušli před oltářem. Z koberců nad kamennou podlahou chrámu se vynořuje obrovská kolébka a v ní nad zlatými palmovými listy se v polo sedu zvedá chlapeček s červenými tvářemi, poněkud velký na novorozeně, s výraznými očními víčky, polekaně hledící na blížící se vřavu kněží, kleriků a ministrantů. Výtvar místního řezbářského mistra.

Varhany hřmí všemi manuály, vydávají spodní tóny pekla, výšiny nebe i naději očiště.

Kardinál primas klečí na červeném koberci, potom se pokouší vstát. Je mu něco přes padesát. Ale v těch dobách to už není věk mládence a zvednout se ze země mu pomáhají kněží z obou stran průvodu. Kardinálský purpur ho vyčlenil z bělavého společenství. Stojí před svatostánkem jako sloup a jeho postříbřená hlava se zvedá k nebi.

Rozpřáhl ruce. Z chóru zazní chvalo zpěv. Aleluja... aleluja...

Prostor před oltářem oživne, míhají se koncelebranti, biskupové, kanovníci, opati, kněží, ministranti, nádoby, kalichy, lesknou se patěny, v žilnatých rukou kardinála oslnivě

září bílý oblouk křehké eucharistie, chvíle posvátného ticha, cinkání neviditelného ministranta, všichni, celý chrám je na kolenou, ti natlačeni v uličkách mezi lavicemi, v bočních chrámových lodích klesají do loužiček rozpuštěného sněhu z bot a botiček, válenek, jen ti předvídavější si přinesli nánožníky. Jen ti, co mají čest sedět v lavicích, klesají na kolena, na klekátko vystlaná červenou látkou, protože i pokora a ponížení před Bohem jsou buď mokré a studené či tvrdé, anebo měkké, vystlané přím a slámou, aby pokání příliš netlačilo.

Mladý černovlasý kaplan (křtěný jako Jozef Ignác) se necítil nejlíp. Namačkaný mezi dalšími kaplany, jáhny, kleriky a ministranty stál na pravém křídle bohaté primasovy asistence před oltářem. Byli seřazeni podle velikosti, podle polohlasných pokynů ceremoniáře vstávali, klekali, latinsky odpovídali podle rituálu tridentské mše. Obřady mohly trvat určitě půldruhé hodiny, spíše ale více než dvě hodiny, protože kardinál primas Uher se chtěl zavděčit Bohu, Trnavě a blízkému okolí náročným chrámovým koncertem v provedení chovanců semináře svatého Štěpána.

Jozef Ignác stál v široké řadě, snažil se sledovat obřady, jednotlivá latinská slova se rozdrobila, rozpustila v kakofonii zvuků sboru a různých nástrojů. *Zněly housle, violiny, violy, violoncella, basy, barbory, klarinety, flétny, hoboje, fagoty, klavícebala, spinety, tambory, bubny, cimbály a další nejrůznější nástroje... První slabika z Kyrie eleison se ozývala za takovou dobu, za jakou odslouží ve Vídni celou mši i nejšouravější výpomocný kněz...*

Mladý kaplan přimhouřil oči. Půlnoční v rodné vsi, blízko širokého Váhu praskají ledy na řece. V kostelíku se místní pan farář na půlnoční jako obvykle připojil k písni:

*Pásli ovce Valaši
při betlémské salaši,
anděl se jim ukázal
do Betléma jít kázal:
Vstaňte hore a běžte,
Pána Krista najdete,
on tam leží v jesličkách,
ovinutý v plenčičkách,
Maria ho kolébá, svatý Josef mu zpívá
na housličky ju-ju-ju,
a na dudy du-du-du.*

Kakofonie orchestru v univerzitním chrámu přehlušila vzpomínku na dětství. V přeplněném chrámu vzduch ztěžkl, ke klenbě se zvedal opar z namačkaných těl a sněhových kaluží. Jozef Ignác přimhouřil oči, uši si zacpat nemohl. *Concerto grosso* bylo nezadržitelně dlouhé. Návaly hudby otevřely v mladé hlavě tajemné komnaty. Mhouřil oči. Drží se zábradlí lodě a nad ním bije o stožár plachta bičovaná větrem. Pluje do Tripolisu a do Káhiry, do neznámých světů. Pootevřel oči, vidí stíhlé tmavé děvy a svou neznámou sestru Fatimu. Znějí činely, uslyší křik dervišů, vidí bičované lidi a laskavé vousaté starce, kteří volají *Alláh akbar*, Bůh je velký, a těla, kterých se nedotýká oheň. Chtěl to všechno zaznamenat, napsat, hned jak se vrátí domů do Benátek. Proč do Benátek? Proč ne do rodné Drietomy pod hradem Bytča, na severu slovenské země? Nevěděl proč.

Netušil, že v těch chvílích se stal spisovatelem, otcem příběhů. Zrodil se romanopisec.

Dozněl koncert, utichly nástroje, všichni si oddechli. Nastalo ticho. Znalci si pyšně šeptali, že slyšeli vánoční koncert,

Concerto grosso g moll, opus 6, číslo 8 a složil ho Arcangelo Corelli (štíhlý mnich od paulánů tvrdil, že to sice bylo *Concerto grosso g moll*, ale opus 8, číslo 6 a potom autorem musí být Giuseppe Torelli). Závěrečná slova *Ite missa est* z úst kardinála primase byla sotva slyšitelná. Dav se opatrně rozhýbal. Bílá řada asistence se zavlnila, kaplan Jozef Ignác poslušně odpochoval do sakristie. Za pomoci spolubratrů jeden druhého svlékali z dlouhé bílé alby. Sotva stáli na nohou a všichni měli hlad.

Kaplani a bohoslovci posledního ročníku diecézního semináře měli být hosty kardinála primase. Jozef Ignác si rychle oblékl kleriku, přičísl si vlasy a spěchal do jídelny zasednout ke štědrovečernímu stolu.

Tajemství neznámých kleriků

Ostrý kardinálský purpur zářil z primasových ramenou ještě i ve svitu svic.

„Odpusťte, *dillectissimi filii*, že jsem vás vyrušil ze zpěvu, máte krásné vánoční písně. Je správné, že lid vlastními písněmi oslavuje tajemství vtělení. I když jste z rozdílných žup, zpíváte stejné slovenské písně. *Canti slavici*.“

„*Canti slavonici*, Eminence,“ zašeptal tiše mladík s tonzuroou.

Primas se shovívavě usmál: „*Slavonici*. Jak myslíš, synku.“

Dva trochu vyplašení slovenští klerici v rozpacích vnímali řady knih za primasovou šedou hlavou.

„Ty jsi křtěný Alexander,“ obrátil se arcibiskup k menšímu mladíkovi, který ho neopravoval. „Říkají ti Rudnay de Rudna et Divéky-Ujfalú.“ Arcibiskup spokojeně pokýval hlavou. „Ctihodný rod nižší šlechty. Mluvíš maďarsky i slovensky, samozřejmě kromě latinského jazyka. Jak by tě oslovili doma, kdybys nebyl klerikem všeobecné církve?“

Mladík s plnější tváří vyhrkl: „Alexander Rudnay de Rudno et Diviacka Nová Ves... Eminence.“

„Kolik je ti let, synku?“

„Dvacet.“

„Pamatuji si tě z kurzu filozofie tady v Trnavě. Vídával jsem tě v archivu.“

„Vypomáhal jsem jako archivář vikariátu. Teď studuji teologii v Budíně.“

„Snaživý mládenec. Přijel jsi na svátky navštívit rodiče? *Bene, benissime*. Miluješ knihy, že?“ Arcibiskup nečekal na odpověď. „Ještě tě čeká mnoho knih. Pokud budeš tak pilný jako dosud, uděláš si doktorát z teologie v hlavním městě království v Prešpurku.“

Hrabě Batthyány vstal od stolu seminární knihovny a začal se procházet. Ruka s prstenem zakroužila před tváří mladšího klerika.

„Zjistil jsem si, že i ty jsi *nobilis*, synku.“

„Antonius Bernolák Slanicensis, Eminence.“

„Takže Bernolák de Slanica. Zeman z nejsevernějšího koutu naší vlasti. Kolik ti je?“

„Osmnáct, Eminence,“ odpověděl a bezděky si hrábl do vlasů. Arcibiskup se pousmál.

„Nezvykl sis na tonzuru? Do dalšího svěcení bude i huř, neboj se, synku! Jsi velmi pracovitý. Chceš překonat svého staršího přítele. Pamatuji si tě z Prešpurku ze semináře svatého Imricha.“

„Vystudoval jsem tam rétoriku, filozofii a poetiku.“

„Na zdejší královské akademii si dokončíš filozofii. Když budeš dobrý, nemine tě doktorát z teologie ve Vídni na Pázmáneu. Ještě se uvidí. Prý jsi nadaný na jazyky, říkal mi kaplan Bajza.“ Bernolák přikývl. Arcibiskup k němu natáhl dlaň,

jako by ho chtěl pohladit. „Osud sirotka je těžký, synku. Víím, víím. Kdy ti umřel pan otec?“

„Před šesti lety. Bylo mi dvanáct, bratrovi šest.“

„Smutné, smutné. Ale neboj se. Matka církev ani vlast nenechají sirotky bez pomoci.“ Po chvíli se zeptal: „Jsi hrdý na svoje zemanství? Jakou máte erbovní listinu?“

Bernolák si odkašlal a spustil: „Modrý štít příčně rozdělený tekoucí řekou. V horní části jsou nad řekou tři červené růže. V dolní části na zelené louce jsou dvě bílé solné skály — *petra salis*. Nad štítem máme přilbu s korunou.“

„Solné kameny?“

„Moji předkové obchodovali se solí z Polska a dodávali ji i císařskému vojsku. Byla to pomoc v boji proti rebelům.“

„*Bene, bene...* jaké krásné, přímo biblické podobenství. Vy mládenci máte být solí tohoto království. Zárukou proti zkáze a hnilobě světa.“ Zastavil se před nimi. Dlouhatánské voskovice poznamenaly jeho tvář svatozáří. „Zavola jsem si vás jako *nobiles*, jako syny významných rodin, abyste i nadále byli nápomocni při udržování a šíření katolické víry. Vaše *noblesse oblige*, že, pánové?“ Primas zvedl pravici směrem k bohoslovcům. „Přijměte požehnání: *Benedicat vos omnipotens Deus*,“ poslední slova skoro zašeptal. Arcibiskup byl zřejmě unavený. „A teď běžte ve jménu Božím mezi své spolubratry.“

Klerici pochopili. Primas přistoupil ke dveřím knihovny, za kterými se ozýval vánoční zpěv. Oba bohoslovci vzorně vykonali *homagio*. Jeden po druhém poklekli a políbili biskupský prsten svého představeného.

Bylo po půlnoci. Arcibiskup se opřel o rám okna. Přívál sněhu venku neustával. Bůh nás nenechává úplně bez naděje. Tito mladí lidé vyzařují klidnou jistotu. Arcibiskup jako by na chvíli zahnal do kouta strach z budoucnosti.

„Tak mluvte, pánové! Dostali jste *laudatio*? Anebo novoroční karcer?“

Mládenci dojídali poslední zákusky ze zpola uklizených stolů. Otázky se sypaly a dva nešťastníci jaksi neodpovídali. Kaplan Bajza k nim přišel od kuchyně se dvěma sklenicemi v ruce:

„Prosím, páni zemané, račte se napít!“ Kaplan byl ve tváři červený a v úzkých rtech mu cukalo. „Nenechejte se pobízet, *nobiles!*“ Rozhlédl se po jídelně, kde zůstal jen hlouček kleriků. „Co nám vzkazuje náš arcipastýř? Že také v naší církvi jsou dva druhy lidí? Nejsme si rovni před Bohem, protože ti urozenější jsou si rovnější?“ ušklíbl se.

„Pane kaplane... prosím vás...“ zaúpěl malý Rudnay.

Bernolák vzal nabízenou sklenici: „Děkuji, pane kaplane. Na vaše zdraví!“ Rychle vypil bílé víno a vydechl. „Šťastné a veselé... Nekazme si svátky, páni bratři! Neposadíme se?“

Sesedli se kolem stolu plného drobků a špinavých talířů. Oči jim jiskřily a mladíci sahalo po zpola dopitých džbánkách. Zůstalo jich jen několik, pět nebo šest. Bavili se volně, leda byle, jako se mluví po půlnoci po svatvečeru. O dárcích, které dostali z domova, o rodičích, bratrech, sestřích, o možných výhodných farách. O Trnavě, Prešpurku, Budíně, Vídni.

Kaplan Bajza nepřestával rýpat.

„Ty, spolubratře Antone, přišel jsi z Prešpurku ze semináře Emericanum. Byl jsi taky u radnice hlavního města našeho království?“

Bernolák přestal jíst makovník a přikývl.

„Vedle prešpurské radnice vyrůstá nová velikánská stavba. Palác.“

„Ano, pane kaplane. Palác, rezidence se skvělou výzdobou. Uvnitř bude prý malý zázrak. Zrcadlová síň.“

„Takže víš, pro koho se tento palác staví?“

„Ano, pro našeho arcipastýře...“

„*Bene, domine*. Primasův palác je před dokončením. Víš, kolik takový palác, skvostnější než palác knížete Grasalkoviče, stojí? Nevíš? Ani já to nevím, chlapče. Desetitisíce. Statisíce zlatých.“ Odmlčel se a tvář mu ještě víc zrudla hněvem. „Jesle pro dobytek. Kočár se šestispřežím a palác. Pro nástupce apoštolů. Pro rybáře!“

Trapné ticho. Potom se zvedl malý Rudnay.

„Církev je bohatá, ano. Bohatství však není hřích, pokud se používá pro všeobecné dobro,“ vyhrkl vzrušeně. „Rád bych se vás zeptal, pane kaplane: Kdo platil vaše studia, v Prešpurku, v Trnavě, ve Vídni?“ Kdosi bouchl do stolu. „Kdo platí naše studia, naše...“

Bajza neodpověděl. Hřmotně si odsedl.

Malý Rudnay vyprávěl, jak ho z Budína služebně vyslali za sedmihradským biskupem s cenným středověkým rukopisem. Tamním biskupem je hrabě Batthyány. Jiný Batthyány, křesťním jménem Ignác. Ne, není to bratr toho našeho. Jiná větev. Vědec, historik, astronom. Zakládá sbírku nejstarších rukopisů Evropy, pergameny, iluminace. Kdyby byl chudý jako rybáři v Galileji... Takže... V biskupském sídle v Albě Iulii buduje knihovnu. Kdesi v Německu zakoupil evangeliář z devátého století. Z dob Karla Velikého... „Ach Rudnayı, jsi chytrý chlapec, v devátém století jsme i my měli říši starých Slováků. Taky jazyk starý jako latina nebo řečtina... *Lingua slavica*.“

„Ne, ne,“ vyskočil najednou hubený Anton Bernolák de Slanica. „*Lingua slavonica*. Slovenský jazyk. Ne slovanský.“ Bernolák se zvedal od stolu. „Jinak, páni bratři, doporučuji vaší pozornosti knižní novinku. Knihu napsal Juraj Papánek,

kněž mezi osadníky na jihu Uher. *Historia gentis Slavae. De regno regibusque Slavorum*. O čem je ta kniha? O nás, o našich předcích, chlapani. Méně mluvíte! Čtete! Studujte!“

Potom vykřikl kaplan Bajza: „Páni bratři, odpovězte mi na otázku: Jak teď spolu mluvíte?“

Napjatá pauza.

„Jak spolu mluvíme? Ha, ha. Po našem. Slovensky.“

„A viděl jsi, Rudnayı, ve slavné knihovně v Albě Iulii *slovenskou* knihu? Viděl jsi ty, zemane Bernoláku, v naší seminární knihovně za zády našeho arcibiskupa *slovenskou* knihu? Latinské jsi viděl. Latinské vidíme všichni. Vždy a všude. Jenže, páni bratři,“ funěl, „dnes v Evropě národy nemluví latinsky. Italové, Španělé, Portugalci, Francouzi mluví staletími pozměněnou latinou. Ale ostatní? Rozumí tvůj otec, tvoje matka latinsky? Žijí tu velké kmeny germánské, keltské. Takže kromě latinských knih vidíme i knihy francouzské, německé, anglické. Já sám,“ zarazil se. „V Anglii žije jeden spisovatel, John Owen se jmenuje. Napsal epigramy. Trefné, úžasné a já...“

Nenechali ho domluvit. Jedni tleskali, jiní příkyvovali, že má pravdu. Jsou však národy jako Maďaři, Srbové, Rusíni nebo Slováci — a ještě nemají knihy ve svém jazyce. Jiní tvrdili, že už viděli knihy maďarské, srbské, české. Aha — české. Dobře, ale mnozí Češi jsou protestanti, odpadlíci. A čeština se v mnohém od naší řeči odlišuje. Mnohým slovům nerozumíme. My tu potřebujeme *naše* knihy. Nemůžeme zůstat ve světě jako *sine librorum populus*. Národ bez knih.

„Jenže, máme my Slováci společnou řeč? Mluvíme v nářečích. V jakém jazyce bys tiskl svou knihu, Juraji Palkoviči? Odkud jsi? Z vesnice nad řekou Nitrou? Jak tam mluvíte? A co ti z východu, z Prešova, Bardějova? Rozuměli bychom ti všechno?“

Vřava pokračovala. Kdo rozhodne, jak máme slova psát? Existuje slovenská gramatika? Slovník? Jak napsat hlásku, která se nevyskytuje v latině, němčině? Musí být nějaká regulace... Jinak nastane chaos. A taky jaké písmo použijeme? Německý švabach? Já jsem pro latinku. Už i Maďaři tisknou knihy latinkou. Po vzoru Francouzů a Angličanů. Ale Češi a Němci se drží německého písma.

Bylo snad už po jedné v noci, když do stolu bouchl mladý Palkovič.

„Vždyť nemáme slovensky ani Písmo svaté! Knihu knih nemáme v řeči, které by rozuměli naši rodiče, dědové, babičky. Jen v češtině našich protestantů. Ach, pánové, blouzníme. Bůh nám odpusť.“

Kaplan Ignác Bajza mlčky seděl v koutě nad dopitým, prázdným džbánem. Bručel si. Bibli, ano, nemáme po našem. Jenže já jsem nejen kněz. Jsem spisovatel a opravdu jím chci být. Chtěl vstát a oznámit to všem těm mladičkým chlapcům. Něco mu však říkalo: Ne, ne! Máš svoje tajemství. Nepochopili by tě.

Posmutněl. Nikdo z těch okolo ještě nepodlehл pokušení psát příběhy. O světě, o dalekých krajích. O láskách a neláskách, o životě nejen andělů a ďáblů, ale o životě obyčejných lidí.

Najednou vstal a hlasitě zvolal: „Páni bratři, milí bohoslovci! Ve jménu našeho pána a dobrodince,“ usmál se, „prohlašuji tuto štědrovečerní noc za ukončenou. *Vespera finita*. Některé z nás čeká ještě jedna kniha. Breviář. A z něho poslední nokturno! Latinsky. Takže, pánové, zavíráme. Šťastné a veselé...“

Co se zrodilo v tuto noc?

Kaplan si uvědomil, že už nemůže čekat. Ani chvíli. Nemůže čekat na někoho, kdo určí pravidla, *reguli*. On *sám* určí

pravidla, sám se ujme velkého úkolu. Podle vlastních pravidel napíše knihu. Ve zneuznávaném a dobrodružném žánru zvaném román. Bude to jeho jediné předsevzetí o svatvečeru léta Páně 1780. Nechť mi pomáhá Bůh a náš císař.

Sbalili se a vytratili do svých pokojíků a komůrek. K vlastním stolkům. Venku stále sněžilo.

Ukřižování císařského dvora

„Zastav, člověče! Neslyšíš?“

Pod spřežením panského kočáru zavířil sních a jeho mračno olízlo temné zdi vídeňského Hofburgu. Celou ranní ulici se ozývaly rány a potom jako by zapraskalo dřevo.

Z kočáru opatrně sestupoval silný muž v semišových holínkách a rázně seskočil do sněhové kaše. Pohlédl na šedé zdi císařského Hofburgu a nevěřil vlastním očím. Vchod, kterým denně chodil do práce, najednou zmizel. Přesněji řečeno nezdisel, ale změnil svou podobu. Přes částečně zasklené dvoukřídle dveře byly zkřížené dvě široké latě. Hle, ondřejský kříž, vzpomněl si hrabě Rosenberg na učebnici heraldiky. Tyto latě byly navíc nehoblované a přibité ke vchodovému rámu obrovskými hřebíky, skutečně vhodnými tak pro židovskou veleradu anebo Piláta Pontského v Jeruzalémě.

Hlavní komorník císaře Josefa II. pobíhal před vchodem. Údery kladiv ho přivedly před hrstku chlapů v kožiších. Od oka měřili zbylá okna, aby zatloukli i je.

„Zbláznili jste se? Přestaňte!“

Vídeňský stolař, ještě pořád zaměstnanec císařského dvora, poznal hraběte a pokusil se o poklonu.

„Osvícený pane, mám takový rozkaz.“

Vzápětí se vpředu ozvaly mohutné údery kladiva a něco zapraštělo. Masivní vchodové dřevo starého Hofburgu začalo praskat, nejprve jemně jako vzdech a potom přešlo do zvuku, který mohl připomínat pokus roztrhat bohatě našasené šaty rozechvělé dámy před aktem smilstva. Stoletými zeslabený lak povolil a na zem dopadly kousky žlutavého lipového dřeva.

„Filigránské ozdoby,“ povzdechl si hrabě. Chtěl ještě nahlas říct: „Toto vám, chlapi, neprojde! Přísahám!“ Ale nestačil se ani nadechnout.

„Je to rozkaz Jeho císařského Veličenstva, osvícený pane. V jedenáct přijde sám zkontrolovat, jestli...“

Hrabě František Xaver Wolf Rosenberg-Orsini zamířil ke svému kočáru. Měl promočené holínky.

„Najdi jiný vchod. Nezatlučený. Pohni!“

Císař Josef II. v noční košili pobíhal po modrém salonu a za ním poskakovali dva tajemníci s psacími podložkami na krku. Nástěnné hodiny ukazovaly devět hodin a deset minut.

„Máte zpoždění, milý hrabě! Nestihl jste všechny chody své snídaně?“

„Ne, ne. Já...“

„Svou kávičku jsem si už vypil. Taky jsem se oholil.“ (Císař se holí vlastnoručně, což se neobejde bez škrábnutí.) „Teď už jen učesat a obléknout... Co si myslíte o šněrovačkách?“

Hlavní komorník Rosenberg-Orsini se začervenal.

„Mám na mysli dámské šněrovačky, milý hrabě,“ usmál se nad hraběcími rozpaky. „Nedávno jsem si všiml, že šně-

rovačky vážně poškozují ženské tělo. Zdá se, že tento hloupý dámský zvyk budeme muset omezit, či přímo zakázat. Ze zdravotních důvodů.“

Komorníci pracovali. Jeden vyložil z komody spodní prádlo, roztáhl dlouhé zimní spodky a už měl připraveny i vojenské kalhoty, druhý postrčil stolek, aby se císař mohl navléct do uniformy, další čekal s přičeskem, pudrem a parfémem.

„Takže, hrabě? Ztratil jste řeč? Přece nebudeme kauzu šněrovaček řešit večer s pěti kněžnami.“ Zasmál se. „Dokážete si představit jejich obličej?“

„Domnívám se, že máme jiné...“

Císař se rozesmál, až se zvedl obláček pudru.

„Sotva jste ke mně trefil, že? Hofburg je opravdu pořádné bludiště.“ Ironicky zkoumal hlavního komorníka. „Co jste to minule říkal? Že ten starý Prušák Fric prý u nás po smrti méj matky předpovídá revoluci? Má pravdu. Revoluce opravdu už začala. Přímo tady v Hofburgu. Dal jsem uzavřít všechny už nepoužívané místnosti, sály, pokoje, chodby. Ušetříme za strážce, nebo ne?“

Rosenberg neodpověděl.

„Revoluce začala. Tady na panovnickém dvoře. Každá úspěšná revoluce musí začít shora. Od hlavy, abychom nepřišli o hlavu,“ zasmál se.

„Ale, Veličenstvo, ty hřebíky...“

„Taky zámek Schönbrunn jsem dal zavřít.“

„Ale...“

„Císařský dvůr? Nic nepotřebuji, stačí mi jedna ložnice a kabinet, kde budu pracovat.“

„Ale, Veličenstvo, panovnický dvůr... reprezentační prostory... kde budete přijímat...“

„Za chvíli půjdeme do mezipatra. Tam řemeslníci uvolňují jednu chodbu. Musí být dost dlouhá, aby pojala hodně lidí. Bude mít vchod přímo z ulice. Kontrolní chodba. Dobrý název, ne? Chodba, kde bude císař kontrolovat chod celého státu.“

Hrabě Rosenberg-Orsini stále nechápal nastupující revoluci.

„Kontrolní chodba bude otevřená denně — kromě neděle —, řekněme od desíti do jedné. Možná i déle. Pokud nebudeme mít hlad. V této chodbě se shromáždí prosebníci, kritici, ukřivdění a možná i spokojení lidé. Ti, co mají něco do činění s naší vládou. Všichni, kteří mají stížnosti, otázky, poznatky. A já...“ spokojeně se rozhlédl kolem, protože všichni v saloně jako by na chvíli strnuli, „jako panovník z Boží milosti znám reálný stav říše. Budu napravovat chyby, křivdy, řešit stížnosti přímo na místě, z očí do očí. Anebo — pokud je potřeba případ dál prošetřit — páni tajemníci všechno sepišou. Nepořádky budeme řešit plynule a klidně, jako plynou vody našeho Dunaje. Domluvil jsem. Amen. Neusmívejte se, pánové. Opravdu to tak chci. Staří Římané měli Forum, shromáždění svobodných občanů. Naše mocnářství bude mít — kontrolní chodbu.“ Nervózně se rozesmál. „Co nevyřešíme v chodbě Hofburgu, vyřešíme na místě. Pojedeme klidně i na kraj světa. Na kraj našich držav určitě. Mimochodem, hrabě, po Novém roce se chystám do Nizozemska. Náš strýc Karel Lotrinský zemřel. Vzdálená bohatá provincie si zasluhuje víc pozornosti. Už mám tip na nového místodržícího. Co vy na to, milý hrabě?“

Rosenberg úplně zničeně přikývl.

„Souhlasí i náš kancléř kníže Kounic, byť rapidně stárne a stále méně myslí na zahraniční politiku. Takže, kde je chyba?“

„Vaše cesty, Veličenstvo... Určitě jsou užitečné. Vaše zdraví ale...“

„Jako bych slyšel svou drahou matku! Moje cestování neustále doprovázely její nekonečné obavy.“ Císař jako by ztratil rozhodnost. „Tolikrát mě varovala. Bála se o mě. Moje návraty z cest byly zdrojem jejího štěstí.“ Zesmutněl. Možná i poslední cesta do Ruska, ještě v létě, rokování, oslavy, divadla, plesy, neznámá atmosféra Petrohradu, Moskvy, blízkost stárnoucí, ale stále vyzývavé carevny Kateřiny, to vše mohlo přispět ke zhoršení stavu císařovny matky.

Císař sáhl po vojenském kabátci ve tmavozeleném odstínu.

„Rosenbergu, dříve než začnu úřadovat, půjdete se mnou zkontrolovat, zda je kontrolní chodba schopná provozu.“

Hlavní komorník neochotně stoupal za císařem po schodech do mezaninu. V zimním jasu znovu uviděl vchod se zkříženými deskami.

„Přišli jsme k vašim službám, císařské Veličenstvo.“

Arcivévodkyně Marie Kristina a její manžel kníže Albert Sasko-Těšínský se blížili ke stolu, za kterým je očekával císař. Oba byli udýchaní. Pokusili se o jemnou úklonu. Marie Kristina nasadila neodolatelný úsměv. Mimi je stále krásná, i navzdory zimnímu nečasu jí plavé vlasy zdobí mistrný vysoký účes. Je jen o dva roky mladší než císař, ale věk jí spíše půvab přidává, než ubírá. Pohybuje se sebejistě, ztělesňuje majestát, jaký snad měla kdysi jejich matka. Mimi udržuje svou koketnost a touhu po dobrodružství na uzdě. Na rozdíl od o mnoho mladší Marie Antoinetty. Mimi je přesně taková (tady se Josef v myšlenkách zarazil), vlastně se krásou a přitažlivostí podobá Isabele, bytosti dnes už neexistující, ale skryté ve sklepení stínů, ke kterým se sestupuje po kluzkých schodech.

Když císař přimhouřil oči, pohlédl na obě ženy, sjednocené v lásce a hříchu, lišící se jen barvou vlasů a drobnostmi těla. Josefa zamrazilo. Přinutil se otevřít oči a zadíval se na sestru.

„Příliš jste nespěchali předstoupit před svého panovníka.“

„Cesta mezi Prešpurkem a Vídní je zčásti zavátá, Veličenstvo,“ řekl tiše Albert. „Podél Dunaje fouká ostrý vítr. Jsme rádi, že jsme cestu zdolali.“

„Čekají vás ještě mnohem těžší cesty, než je trasa Prešpurk—Vídeň. Posadte se, kníže a arcivévodkyně,“ ukázal na malé kanape v rohu kabinetu. „Za chvíli přinesou čaj.“

Marie Kristina si sedla na kraj.

„Výsosti, to je moje vina. Nechtěla jsem přijet a bránila jsem manželovi, aby se do Hofburgu dostavil.“

„Kvůli počasí, arcivévodkyně?“

„Dobře víte, že kvůli počasí ne.“ Po chvíli zašeptala: „Taková urážka. Čím jsme si to zasloužili?“

„Nevím, o čem mluvíte. A hovořte hlasitěji, sestro!“ Sáhl do spisů. „Mám pro vás dobrou zprávu.“

„Snížení našich příjmů o třicet pět tisíc zlatých považujete za dobrou zprávu, Výsosti? Kníže Albert jako místopředseda Uher je zároveň hlavním kapitánem království. Dostával tři sta tisíc. Jako kapitánovi Jazygů a Kumánů mu přináleží dalších sto dvacet tisíc...“

„Kapitán Jazygů a Kumánů?“ rozesmál se císař. „Dávné zděděné tituly, dávno mrtvé funkce... Ty národy už ani neexistují. Rozhodl jsem se šetřit. Neslyšeli jste o hladomoru? Nevšimli jste si po cestě, kolik tuláků a invalidů mrzne na ulicích? — Mimoходом, sestro, proč nenecháte mluvit knížete?“ Mávl rukou. „V Prešpurku už peníze potřebovat nebudete. Rozhodl jsem se, že...“

Marie Kristina začala fňukat. Císař vstal od stolku a přikročil k sestře.

„Mimi, vzpamatujte se! Kdyby vás viděla paní matka.“ Mimi začala slzet ještě víc. Oba muži vedle ní pocítili strach, že vysoký účes s umělými květy se najednou zlomí a sesype se na krásnou kněžnu. Josef se pokusil zabránit katastrofě a natáhl k sestře ruku. „Mimi, arcivévodkyně... ovládejte se! Situace se změnila... Zemřel náš strýc, místodržící v Bruselu... Tak už neplačte, kněžno. Rozhodl jsem se, že vás dva jmenuji guvernéry našich držav v Nizozemsku. Odcestujete co nejdřív.“

Albert Sasko-Těšínský vyskočil z pohovky a chtěl císaři Josefovi políbit ruku.

„Ne, ne, milý Alberte!“ Josef štítivě odtáhl ruku s dlouhými prsty. „S tím je konec. Končíme se španělskou etiketou. Žádné klekání. Žádné líbání rukou! Vždyť takové pocty patří jen Bohu všemohoucímu. Já nejsem Bůh. Jsem jen císař,“ zvolal Josef.

Kníže Albert byl bledý, mnohem bledší než Mimi.

„Výsosti, děkujeme za důvěru. Takové překvapení! Ale co se stane s naší rezidencí, s obnoveným hradem? Co s Terezianem? Taková nákladná přístavba! Musíme všechno opustit?“ Povzdechl si. „Moje sbírka rytin a grafických listů. Kdy přikazujete odjet?“

Císař se kochal rozpaky této dvojice.

„Budete mít dost času, kníže. Nejprve se totiž do Bruselu vypravím já, abych se podrobně obeznámil se situací. Úřad — podotýkám symbolický — převezmete až po mém návratu. Někdy v létě.“

Mimi se otřela růžovým hedvábným kapesníčkem. Tvář se jí rozjasnila: „Takže ještě stihneme vaši korunovaci. Mám velkou radost.“

Císař si znovu sedl za stůl přetékající papíry.

„Žádná korunovace nebude.“

„Žertujete, Veličenstvo? Apoštolská koruna svatého Štěpána je stále uložena v bezpečí na prešpurském hradě a čeká.“

„Ano, Veličenstvo. Čekají uherští stavové, šlechta, čeká ostrihomský arcibiskup primas, čekají další biskupové, čekají svobodná královská města. Čeká celé Uherské království a těší se.“

Josef se zachechtal: „Těší? Kde jste to vzal, kníže Alberte?“ Zavrtěl hlavou. „A kdyby se i těšili, žádná korunovace nebude.“

Mimi vyskočila a přiběhla k bratrovi: „To nemyslíte...“ zašeptala, „to nemyslíš vážně? Naše matka byla apoštolskou uherskou královnou, českou královnou, moravskou markraběnkou, slezskou vévodkyní. A ty se nechceš dát korunovat?“ Josef cítil její parfém po fialkách, znervózněl. „To je šílenství, nechápeš? A co naše rakouské země? Jsi přece také arcivévodou rakouským.“ Josef ji zlehka odstrčil.

„Obávám se, Výsosti, že riskujete protiústavní krok,“ zaúpěl Albert Sasko-Těšínský. „Očekává se od vás přísaha na výsady všech zemí této říše.“

Josef se nepřestal ironicky usmívat. „Teď jste mě správně pochopil, milý Alberte! Nechci... nemohu přísahat na tradiční výsady, na žádnou ústavu. Nechci být křivopřísežníkem ani v Rakousku, ani v Čechách, ani v Uhrách, nikde. Chci mít volné ruce,“ vydechl.

„Vaše... naše moc pochází od Boha. Korunovace je obřadem přijetí vyšší moci. Naše matka by s vaším rozhodnutím nikdy nesouhlasila. Pamatujte na to, co jste jí slíbil před její smrtí.“

Josef vykřikl: „Arcivévodkyně, ovládejte se! Slíbil jsem císařovně, že se o vás všechny postarám. Nebyla řeč o žádných

korunovacích! A žádám vás, milá sestro, abyste respektovala moje rozhodnutí.“

Za oknem Hofburgu se vyjasnilo. Sněžení ustalo už v noci.

„Začneme se tedy balit,“ řekl docela zbytečně Albert Sasko-Těšínský a zvedl se z kanape.

„To bude nejmoudřejší.“ Císař zlostně zaklapl černý obal na spisy. Audience skončila. Zapomněli i na jmenovací dekry.

Syn, matka a ostatní

Byl jsem sám. Opuštěn navždy a navěky. Rozčilovali mě všichni, kteří mě chtěli svou přítomností přesvědčit, že nejsem sám. Začal jsem nenávidět každého, kdo se ke mně choval laskavě. Nepotřebuji soucit. Jsem dost silný, abych svůj další život prožil bez laciných emocí. Nesnažil jsem se zatajit, že mě všichni kolem rozčilovali. Nepředstíral jsem, že někoho miluji, protože jsem nikoho nemiloval.

Moji početní bratři a sestry už dříve zjistili, že nepotřebuji básněmi opěvované city. Španělský dvorní protokol mi umožnil vnímat je jako arcivévodkyně a kněžny a vévodkyně, kterým patří úcta, ale nemají si nárokovat nic navíc. Motali se na matčině dvoře jako dobře vykrmená domácí zvířátka, kočky a psi, spolehlivě vycvičení lipicánští koní určení pro karuselové slavnosti. Žili jako ozdoby Jejího Veličenstva, dobře vychované a dobře kočírované. Každý člen našeho rodu byl hoden nejméně padesáti tisíc zlatých, jak se ukázalo v závěti, kterou jsem (přece jen trochu třesoucím se rukama) otevřel v podvečer po matčině smrti. Císařovna a královna byla

strážkyní ctností nejen v oslavných projevech. Každoroční těhotenství a porody byly vzorem fungování manželské lásky a příkladem, jak křesťanská rodina může a má plnit velký Boží plán plodnosti nejen v mocnářství a zbytku Evropy, ale také v civilizačně zaostalých zámořských državách.

Jen já, prvorozený syn, jsem výjimkou. Takřka se stydím přiznat, že jsem jedinou výjimkou. Stal jsem se vládcem a nemám po boku nikoho. Ani manželku, ani syna, ani dceru. Nikoho. Zůstal jsem jediný a osamělý. (Starý dýchavičný pruský král Fric mě rád pomlouvá u vyslanců, že v Evropě jedině ve Vídni sedí na trůně starý mládenec náladovější než nejošklivější staré panny. Ten Fric, o kterém všichni vědí, že svou ženu držel daleko od sebe na jiném zámku a každý večer v Postupimi lehával s italským flétnistou.)

Samozřejmě, zůstala zde i arcivévodkyně Marianna, narozená dva roky přede mnou, nejstarší dcera. Žádná krasavice, ostrý úzký nos, tenké rty, po čase ji shrabila záhadná nemoc, jako by jí na zádech ještě něco rostlo. Prostě zůstala bez ženicha. Změnila se v pomlouvačnou starou pannu a matčinu obletovatelku. Místo chlapů sbírá mince, mědirytiny a obdivuje přírodovědné názory pana Borna, známého svobodného zednáře. Podle matčiny vůle ji s radostí odešlu do kláštera alžbětinek v Klagenfurtu, kde se může jako matka představená věnovat sociální práci. Podobné to bude i s další ukrytou sestřičkou — arcivévodkyní Alžbětou. Kdysi krasavice, po epidemii černých neštovic má znetvořenou tvář, neustále oteklé dásně, zkažené zuby, vole na krku. Už léta se schovává v komnatách Hofburgu. Volatou Lisl velmi brzy odešlu do kláštera šlechticů v Innsbrucku. Bohu zasvěcené dámy tam mají dovoleno jednou ročně uspořádat ples. Ha, ha. Můj nejmladší bratříček, tlustoučký Max, se taky už deset let motá

v matčině dvorní *Kindergarten*. Matka mu nedovolila, aby se oženil, určila mu církevní kariéru. Jen čekám, až Max vy-padne do Kolína nad Rýnem jako novopečený kurfiřt a budoucí arcibiskup.

Samozřejmě budou říkat, že nikoho nemám rád, ani knížata, ani arcivévody, i když to jsou mí sourozenci. Vyháním je ze dvora jako parazity. Mají pravdu. Každý by měl plnit poslání dané mu Bohem a nežít zbytečně. Královna matka zemřela, naše mateřská škola v Hofburgu ztratila smysl.

Ani svou matku jsem vždycky nemiloval. Po náhlé smrti otce (ani se neptejte, zda jsem ho miloval, samozřejmě jsem jím pohrdal) jsem se stal spoluvládce vedle své matky. Jen Bohem posvěcené monarchické zřízení (Platon znal aristokracii i demokracii) může strpět absurditu dvojvládní dvou korunovaných hlav. Navíc jde-li o matku a syna. Takový model obšťastnění poddaných občanů je stěží udržitelný. Někonečné hádky, kompromisy, intriky. Na vídeňském dvoře byly dvě party, matčina a moje. Potom vznikla i třetí strana kancléře Kounice. Skončily velké evropské války, prohráli jsme, co se dalo, a přišly roky míru. Prozřetelnost (ten výraz se mi líbí!) nám poskytla příležitost, abychom ze slepence provincií, etnik a kultur, jakým je mocnářství Habsburků, vytvořili moderní centralizovaný stát. Patnáct let jsem se o to snažil. Patnáct let jsem bojoval, vyhrával a prohrával, postupoval a ustupoval. Rozum proti citům, pořádek proti laskavosti.

Svou matku jsem mnohdy nemiloval, a stejně tak jsem ji mnohdy miloval. Byla to prostě moje matka. Nepřestala mě milovat, i když jsem k ní cítil zlost a nenávisť a přál jí smrt. Nic není bílé ani černé. Všechno je v odstínech šedé a člověk je při hledání správného odstínu ponechán sám sobě.

Kolikrát se mě dotkla láska? Určitě jednou, možná dvakrát v životě. Potom mi Bůh vzal milovanou první ženu a dcerku, nemilovaného otce, nemilovanou druhou ženu. Přestal jsem milovat i Boha. Už jsem se ho jen bál.

Zůstala mi jen matka.

Umírala dlouho, celé dny, lapala po dechu, tlustá a nepěkná, v nevětraných temných prostorách Hofburgu v rámci divadla, jaké podle španělského protokolu představuje smrt panovníka. Byl jsem vedlejší postavou v posledním výstupu této hry. Spával jsem na pohovce nebo v křesle vedle ložnice, abych nakonec nevyspalý zažil poslední dialog, nesmyslný jako samo umírání. („Vaše Veličenstvo, špatně se vám leží?“ — „Ne. Dost dobře na to, abych umřela.“) Nikdy jsem nezažil zblízka, jak se umírá. Chytil jsem matku za ruku. Najednou její pokožka chladne, skoro jsem se lekl, že její ruka i s mou se promění v kámen. Rychle jsem matčinu ruku pustil. Poklesla jako hadrová.

Každá smrt je důkazem Boha.

Po týdnu jsem psal mladšímu bratru Leopoldovi, velkovévodovi toskánskému:

Smuteční obřady mě tak rozrušily, že jsem se k Tobě sotva zmohl na nějaké slovo. Pohřby jsou to nejstrašnější, co si člověk může představit. Ztratit matku, které jsem byl po dlouhé roky oddán, která byla součástí mého života a které děkuji za toliké dobrodiní — je nepochopitelné a nepředstavitelné. Moje životní plány, všechno je v troskách a teď jsem se ocitl na světě úplně sám. Prozřetelnost mi vzala manželku a dítě, otce i matku. Toužím udržet si aspoň Tvoje přátelství... prosím Tě o to z celého srdce. Důvěřovali jsme si od dětství, tisíce důkazů Tě musely

přesvědčit. Jedině Tvoje přátelství a moje životní poslání mi může udělat život snesitelným. Z hloubky srdce Tě pozdravuji, můj drahý bratře!

Nemůžu usnout, převaluji se na tvrdém lůžku (dvořané se mi posmívají, spávám na slamníku jako moji vojáci), zbytečně natahují ruku, nemám vedle sebe nikoho, kovová postel je úzká jako rakev. Noci plné nelogických snů, útržků, obrazů. Leopold. Můj bratr Poldi. Dávná vzpomínka. Matka nás jako mladíky vyslala do severouherských hornických měst, abychom se seznámili s nejnovějšími technologiemi. Sluncem zalitý kopec kdesi nad Banskou Štiavnicí, dole klope zázračný vodosloupcový stroj, mezi jedlemi a smrky umělé vodní nádrže. Horký červenec, košile propocené. Stojíme na temeni hory, můj bratr v rukou zápisník s nákresy čerpacích strojů. Pod nohama skalnatá, skrz naskrz provrtaná země, šachty a štoly. Nejvýnosnější doly na zlato a stříbro v monarchii byly před krachem. Zaplavovala je voda, těžaři bankrotovali. Tehdy se dolů ujal stát, dvorská komora. Náš otec dal volnou ruku vynálezům, strojníkům, přírodovědcům. Bratři Hellovi dali postavit desítky umělých vodních nádrží a odvodních kanálů. Čerpacími stroji doly zbavili vody a těžařské podniky se staly znovu rentabilními. Nezasloužily se o to city, vzdychání, pokora před přírodou, ale rozum. Filozofie těžby skrytých pokladů. Nejcennější poklady se skrývají v lidských hlavách. Řešení se dají vytěžit z lidského rozumu. Svět kolem nás je možné změnit.

Spouštěli jsme se strmým chodníkem k umělému jezeru s divným jménem Klinger. V mysli mi cinkala osvobozující myšlenka: Svět je možné změnit. „Závidím ti, Poldi, už brzy budeš vládnout.“ Mladý Leopold měl odjet do Florencie jako

velkovévoda toskánský, které náš otec kdysi získal výměnou za rodné Lotrinsko. „Pokusím se tvoje *Blouznění* uvést do života,“ odvětil Poldi. Ach, mladické *Rêveries*, francouzsky sepsané myšlenky o proměně našeho mocnářství. Bylo mi osmnáct. Nadchla mě vize, že vládce je Bohem pověřen změnit svěřenou zemi v moderní stát šťastných poddaných, rovných si před Bohem i před zákonem, zbavených útlaku degenerované šlechty a vyzbrojených vědomostmi, které jim umožní stát se svobodnými a bohatými. Psal jsem *Blouznění* po nocích a předložil jsem je matce. Měl jsem ideu a chtěl jsem ji uskutečnit.

Uplynulo patnáct let. Dnes Leopoldovi závidím. Můj mladší bratr je dlouho šťastně ženatý — aspoň se to tak zdá. Jeho Marie Louisa, dcera španělského krále, mu porodila šestnáct dětí, z toho jedenáct synů! Je sám svým pánem, rozhoduje v malé toskánské zemi podle svého rozumu. V politice dosáhl více než já. Může si do deníku zaznamenat víc úspěchů než nezdarů. Mých patnáct let společné vlády s matkou byla léta utrpení, kompromisů. Před pěti lety, právě na Vánoce, jsem byl na pokraji zhroutil. Prosil jsem císařovnu matku, aby mě zbavila břemene společné vlády. Chtěl jsem se stáhnout někam do ústraní. Zkoumat, proč mě Bůh tak zkouší a trestá. Kancléř Kounic a císařovna mě prosili, abych zůstal. Zůstal jsem.

Kdysi jsem v dopise napsal, že mi v životě zůstaly jen dvě lásky: láska k matce a láska ke svěřenému státu. Matka a stát — dvě milenky.

Kožená matrace vycpaná slámou mě tlačí u srdce. Musím se obrátit na pravý bok, abych usnul. Teď mi zůstala jen jediná milenka, blaho státu. Co mi tu pomůže láska?

Konání dobra nevyžaduje lásku, spíš bystrý rozum. Vytrvalost. Zbavit se nadbytečných emocí. Rozlomit okovy soucitu.

Zasmát se překvapenému okolí. Neochvějně kormidlovat loď k vytčenému cíli. Nebát se rozbouřených vln. Slzy jsou také jen slaná tekutina.

Konečně jsem sám. Kolik času mi zbývá k uskutečnění snu? Nesmím ztratit ani chvíli. Teď, anebo nikdy.

Kde začnu? Kam nasměruji první úder? Sám jsem to ještě nevěděl, ale potěšila mě představa, jak se s chutí zasměju všem překvapeným okolo sebe. Vzápětí usínám.

Píseň chodby

Čekající se uctivě rozestupovali, lokty měl od omítky zanedbaných zdí. Císař se prodíral k tajemníkovi. Nad zástupem čekajících v kontrolní chodbě se vznášel divný pach, na chvíli se mu zatočila hlava.

„Ulevilo se mi,“ řekl zrzavému tajemníkovi. „Nepotřebujete si odskočit?“ Mladík zavrtěl hlavou. „Chodím dost často. Asi jsem prochládl na manévrech. Takže, pokračujme.“

Z mumraje čekajících se vydral trochu chraplavý hlas, táhla a smutná melodie se dostala až pod klenbu dlouhatánské chodby.

„Ticho tam!“ zakřičel zrzek. Hlas zeslábl, ale neutichl. Dlouhý zástup čekajících se vrtěl a mumlal bez náznaku změny.

„Nechejte je. Hudba léčí,“ řekl císař nepřítomně. „Je tam nesnesitelný smrad a špína. V našem paláci. Očekávám nápravu.“ Zrzek nad stolkem znervózněl.

„Ty věci... ehm — exkrementy... odjakživa, vždy...“

„Od věků smrděly, že? Jenže odteď už nebudou. Chce to jen trochu více vápna, mladý pane.“ Zrzavý Vídeňan neurozeného původu, s čerstvým licenciátem práva v kapse, skoro srazil podpatky. Císař se usmál. „Jaké případy jste zatím vyřídil?“

Tajemník nahlédl do poznámek a referoval. Vdova po zaměstnanci města Vídně. Její manžel, topič a údržbář na magistrátě, zemřel na tuberkulózu. Mají šest dětí. Vdova bez příjmu. Ze služebního bytu ji vyhodili. Muž pracoval dvacet šest let. Důchod minimální. Vdovský — nula.

„Jak to, že nula?“

„Důchody se vyměřují podle třídy. Topiči, uklízeči jsou nejnížší třída.“

„Tedy čím vyšší úřednická třída, tím vyšší důchod. Vyrábíme z bohatých ještě bohatší a z chudých ještě chudší. Vtipné!“ Ohlédl se po dlouhé řadě. „Která to je?“

„Ta ve žlutém plášti, tam u okna.“

„Docela zachovalá, pěkná ženská...“ usmál se. „Takže výše důchodu nezávisí na délce zaměstnání?“ Zrzek přikývl. „Úředníkovi na vysokém postu stačí odpracovat několik let a dostane vyšší důchod než městský sluha po dvaceti pěti letech služby?“ Zrzek znovu přikývl. Císař se zachechtal. „Absolutně špatný systém. Změníme ho. Pojdme dál.“

Zrzek pokračoval. Stížnosti svobodného královského města Bardějov proti zrušení odvěkových práv řemeslných cechů. Selští synkové osvobození od roboty pro zeměpány se stávají řemeslníky a konkurují starým cechovním mistrům. Ve městě je nadbytek holínek.

„Ať je prodají v sousedním městě.“

„Nemohou, Veličenstvo. Přístupu na trh v sousedním městě zabraňují vysoká cla.“

Josef bouchl do stolku.

„K čertu se všemi jejich výsadami! Jsou to blázni. Nevědí nic o hospodářství. Cechy zrušíme. Připravte návrh dekretu.“ Otřel si čelo. „Pojďme dál.“

Zástup v kontrolní chodbě se posouval nesnesitelně pomalu. Lidí s nadějí přibývalo jen pozvolna.

„Ty jsi ten zpěvák?“

Muž v plášti s hustou kožešinou přikývl.

„Vyznám se trochu v hudbě. Hraji každé odpoledne na spinet. Jen tak pro zábavu,“ řekl císař pobaveně. „Smutná píseň. Máš se tak špatně?“

Muž v kožichu se narovnal: „Mám se špatně, Vaše Milosti. Máme se špatně. Už před dvěma lety jsem hledal spravedlnost ve Vídni. Chtěl jsem podat stížnost císaři pánu, ale nepustili mě k němu.“

„Odkud jsi?“

„Z Dácie,“ mávl rukou neurčitým směrem. „Německy té provincii říkáte Sedmihradsko. Transylvánie.“ Chlap mluvil lámanou němčinou. „Jsem z vesnice Albac. Všichni tam jsme Valaši.“

„Rumuni,“ doplnil císař. „Němčina ti jde těžko. Francouzsky asi neumíš. Zkus mluvit po vašem. Máte tam mnoho latinských slov.“ Císař zkoumal pod hustým černým obočím Rumunovy oči. „Tak spust'! Máš problémy s maďarskými zeměpány, protože jsi pravoslavný a jako sedlák musíš pro pána hodně robotovat, že?“

„Jsem pravoslavný, Vaše Milosti, ale nejsem sedlák. Jsem...“ muž zaváhal, „vystudoval jsem. Vyznám se v našich kostelích. Jsem zpěvák.“

Císař ožil. „Skvělé! Povídej! Ve vašich chrámech nesmíte používat hudební nástroje. Jak se vlastně jmenuješ?“

„Nicola Ursu, prosím.“ Mladý tajemník si jméno zapsal. Rumun potěšeně pokračoval. „Mnozí mě znají pod jménem Horea.“ Pokynul k zrzkovi a ten přezdívku připsal.

„Horea? Co to znamená?“

„Horea je táhlá smutná píseň.“

Císař se rozesmál.

„Takovou píseň jsi zpíval po celou dobu na chodbě? Jsi zábavný chlapík, Horeo.“ Poklepal ho po rameni. „Proč jsi smutný, Horeo? Předpokládám, že jako Rumun nemáš rád naše Sasy, protože si pohodlně žijí ve městech, jako kupci zbohatli a požívají našich plných práv a ochrany. Stejně tak nemáš rád maďarské šlechtice, patří jim vaše vesnice, musíte pro ně robotovat a nejsou k vám nejpřívětivější. Navíc jsou to katolíci a pravoslavnou víru považují za schizmatickou. Mám pravdu?“

Nicola Ursu zvaný Horea se zavrtěl.

„Máte pravdu, Vaše Milosti. Naši lidé se opravdu cítí ukřivděni. Ve všem. Vím věci, které by císaře pána zajímaly. Nejsem jen zpěvák. Vyznám se i ve stavbě kostelů. Stavím Boží stánky ze dřeva. Dřevo je teplejší než mramor. Chodím po Dácii a vidím strašné křivdy, nepořádky.“ Upřel na Josefa i na zrzka pichlavé oči. Přes dva týdny putujeme do Vídně. Byl bych rád, kdybyste mé stížnosti předali Jeho Milosti císaři.“

„Jeho císařsko-královskému Veličenstvu,“ opravil ho Zrzek.

„Já jsem císař, Horeo.“

Horea se v kožichu zachvěl. Císař Josef čekal, že muž padne na kolena, ale nepadl.

„Vaše Milosti, Veličenstvo!“ Rumunova tvář se rozzářila. „To jsem rád! Tentokrát jsem dlouhé týdny neputoval nadarmo. Věřím, že nám pomůžete. Jste dobrý člověk a my, tam dole, daleko, věříme císaři. Vaši rodiče nás zbavili Turků, znovu

patříme do křesťanské říše. Lidé se za vás modlí. Jsme jen smutní a rozhořčení, že... Některé věci se nedají snést.“

„Vždyť jste dostali urbariální patent. Povinnosti sedláků vůči zeměpánům jsou jasně vymezené. Zátěž se snížila, sedlák se může vykoupit i penězi. Všechno se změnilo.“

Horea zavrtěl hlavou. „Nic se nezměnilo, Vaše Veličenstvo. Na našich vesnicích nikdo žádné úlevy nepocítil. Vaše nařízení z Vídně před lidmi zatajili. Do roboty pro milostivé pány honí lidi s bičí. Doba je nesnesitelná. Kromě hrabat platíme či robotujeme i pro naše popy. Navíc nás latinští mniši nutí opustit starou víru, vybírají poplatky a dary ještě i pro římského biskupa.“ Odmlčel se. „Vaše Milosti, všechno je jinak a horší, než si račte představit.“

Císař naslouchal se strnulou tváří.

„Horeo, poslouchej! Nelžeš svému císaři? Náš sedmihradský biskup hrabě Ignác Batthyány je nejučenější muž, jaký kdy kráčel po Sedmihradsku. Studoval v Římě, je členem římské akademie pravdu milujících... rozumíš? V Albě Iulii staví překrásnou knihovnu, buduje astronomickou observatoř. Vše pro vás. Pro Sedmihradsko. Pro štěstí vaší Dácie. Mám uvěřit, že jeho sluhové, jeho drábové, bitím vymáhají od rumunských sedláků poplatky na katolickou církev a pronásledují pravoslavné? Proč mlčíš, Horeo? Odpověz!“

Nicola Ursu sklopil černou hlavu a po chvíli odpověděl: „Urozený hrabě biskup hledí vzhůru do hvězd. Jen nehledí dolů.“ Rumun postoupil dopředu k císaři, tajemník jej jemně zadržel. „Lžou vám, Vaše Milosti. Všichni vám lžou. Místodržící, biskup, opati, kapitáni, generálové, komisaři, úředníci lžou. Nechtějí to, co chcete vy. Překrucují, zdržují, zatajují vaše dobré patenty, příkazy. Kdybyste viděli naše země! Mladí opouštějí rodné vesnice, unikají před zámky a zámečky,

před pracemi. V horách přibývají zbojníci. Jen některým šťastlivcům se podaří dostat se do císařské královské armády. Tam člověk dostane najíst a žold. Oficiři jsou šlechtici, Němci, Maďaři i jiní cizinci, ale už vás nemohou bít holemi, urážet do krve, protože jste voják Vašeho Veličenstva.“ Horea se poškrábal ve vousech. „Chyba je, že se přestalo bojovat. Vojsko zahálí. Nové neberou. Mír je špatný, pane. Vojska je přebytek. Shromažďují se houfy zubožených a bezprávných. V jejich duších roste hněv.“ Přimhouřil oči. „Hvězdy nad námi a slova Zjevení v Písmu svatém předpovídají strašné časy. Šíří se špatné zvěsti. Bůh je mi svědkem. Mír nám nepřeje.“

„Nevěř na věštby a proroctví, Horeo. Věř svému císaři! Mír dlouho nepotrvá! Chystáme se na velký boj s Turkem. Spojíme se s Rusem a brzy poženeme bezbožného Turka až dolů k Cařihradu. Prozradím ti tajemství,“ naklonil se k Rumunovi. „Vojenskou hranici proti Turkům rozšíříme přes Banát i do Sedmihradska. Tví krajané nezůstanou na mizině. Neboj se! Vaši mladí půjdou do armády. Bude líp.“ Důvěrně mu pošepтал: „A budeš moci stavět ještě i pravoslavné chrámy! Dočkáš se, Horeo!“

Horea se nehýbal. Stál se vztyčenou hlavou, koutky úst mu povadly. Josef se zlostně zachvěl. Marně čekal z Rumunova obličeje náznak přívětivosti, ulehčení, díky.

Pach a mumraj v kontrolní chodbě se zvětšil. Netrpělivý zástup se vlnil, reptání nabralo na síle, kručení v žaludku mladého tajemníka naštěstí zaniklo v hluku.

„Veličenstvo, nepůjdeme?“ zašepтал. „Je čas na oběd.“

Císař se podíval na tajemníka a polohlasně mu něco přikázal. Zrudl vzteky. Jemná ruka hráče na spinet se dotkla hrudi prosebníka.

„Takže ty nevěříš svému císaři, Horeo!?“ Císař se kousl do rtu a vykřikl: „Za dvě hodiny se budeš hlásit u stráže na konci chodby! Rozuměl jsi? Je to rozkaz. Běda, jestli nepřijdeš!“

Rumun zbledl. Císař se obrátil k prosebníkům v ubývající řadě.

„Děkuji vám za důvěru, muži a ženy. Promiňte mi. Povinnosti mě volají. Na shledanou. A žádné poklony, slyšeli jste?“

Rychlým krokem opustil chodbu a zamířil k mezipatru. Zrzavý tajemník popadl spisy ze stolku a běžel za císařem.

Za dvě hodiny Nicola Ursu stál prochladlý před strážnicí leopoldovského traktu Hofburgu. Měl velký hlad. Po celou dobu se bál zajít do hostince, aby nezmeškal hodinu určenou císařem. Za dveřmi zahlédl Zrzka.

„Vejdi!“

Váhavě vešel do předsíně. Opatrně se rozhlédl. Zatknou mě? Uvnitř za stolem seděl pouze jeden strážný. Vedle něj zrzavý právník.

„Beranici dolů, Nicolo Ursu!“ přikázal Zrzek. „Natáhni ruku! Mám ti něco předat. Tato věčička je důkazem, žeš byl ve Vídni a mluvil jsi s Jeho císařsko-královským Veličenstvem a velkoknížetem Sedmihradska. Máš to doma ukázat svým krajanům.“ Podal mu červenou krabičku. „Nejsi zvědavý?“

Horea krabičku otevřel. Oteklými prsty si položil na dlaň řetízek s medailí s reliéfem císaře Josefa II. na koni, nad nímž byl nápis FELICITAS DACIAE 1733. „Je to stříbro, Ursu,“ poznamenal Zrzek.

Horea dýchl na medaili a koženým rukávem ji přeleštil.

„Znám cenu věcí, pane,“ odpověděl. Spěšně vložil medaili do krabičky a schoval do kapsy. „Že děkuji, pane tajemníku...“

Vrazil do jednoho křídla napůl rozevřených dveří. Po ulici běžel ještě rychleji, jen aby se dostal co nejdál od císařského sídla.

Porada o milostech

Březnové zubaté sluníčko zalilo uličky a četné věže Trnavy, „slovenského Říma“. Hostinští a hospodští svobodného královského města Trnava si mnuli ruce, dnes více utrží.

Před budovou vikariátu arcibiskupství se tlačily kočáry, bryčky i neuměle vyzdobené žebříňáky. Vystupovali z nich muži různého věku v rozdílně sepraných klerikách. Přijeli z měst a vesnic vzdáleného okolí. Generální vikář ostřihomského arcibiskupství v Trnavě svolal kněze své diecéze na poradu.

Kaplan Ignác Bajza měl na starosti prezenční listinu a pro pány faráře, děkany, kanovníky, probošty, opaty instrukce, kde mají zaujmout místo v jednací síni. Před chvílí skončila přípravná porada děkanů a představitelů řeholí, které měl tu čest se zúčastnit. Kardinál primas hrabě Batthyány byl poměrně stručný. Měl naspěch.

„Ctihodní spolubratři, zdá se, že ze strany císařského dvora zatím nehrozí bezprostřední útok proti naší církvi, jaký jsme očekávali po smrti naší laskavé císařovny matky. Ano,

tlak volnomyšlenkářů na císaře se nezmenšuje, nýbrž stoupá. Jeho Eminence kardinál Migazzi ve Vídni doufá, že v srdci nejmilostivějšího císaře Josefa převládne síla víry nad silou rozkladu. Je úkolem každého z nás, aby pastorační činnost byla pevnou hrází proti nevíře a bludům.“

Arcibiskup upozornil na nové císařovo nařízení o zákazu přímé komunikace pánů biskupů se Svatým stolcem v Římě. Rovněž se zakazuje opatům řeholí, které mají sídla mimo území mocnářství, přijímat či odesílat dopisy, zprávy či instrukce bez vědomí dvorské kanceláře. Snahu podřídit řeholní společenství místním biskupům přijala většina účastníků kladně.

„Jde o bolestná, ale nikoli nová opatření. *Placetum regium* se uplatnilo již za vlády zesnulé Marie Terezie. Řím už v době svatého Štěpána udělil našim králům právo kontroly nad diecézemi a řády. Při dobré spolupráci mezi státem a církví jde o formální opatření. Žádám vás, spolubratři, abychom ho dodržovali. Kontrola styků s Římem neznamená oslabení naší věrnosti nejvyššímu papežskému úřadu.“

Po primasovi se ujal slova generální vikář.

„Nepřítel nás obchází jako řvoucí lev. Musíme zvážit, jaký dopad budou mít nová pravidla cenzury.“ Hlas hodnostáře postavou tak nepodobného jeho příjmení se chvěl důležitostí. „Novinkou je, že cenzura knih se uvolňuje. Je možné dovézt knihy i nekatolických autorů, bludařů, luteránů a kalvinistů (mezi hodnostáři nastalo oživení), pokud se drží základů křesťanské víry. Zvláště chci upozornit, že je povolen dovoz protestantských biblí z Pruska.“

„Pruský král si chce získat sympatie našich protestantů. Chce v Uhrách rozdmýchat odboj proti habsburskému rodu,“ vysvětlil kardinál primas. „Bohužel rozhodnutí Jeho Milosti, že se zatím nenechá korunovat za krále a nesvolá sněm, po-

siluje nejistotu v zemi.“ Po utišení vřavy kardinál připomněl: „To si však nesmíme vykládat jako *vacuum iuris*. Náš osiřelý panovník je a zůstává naším suverénem bez ohledu na vnější ceremonie.“ Rozhlédl se po znejistěných přítomných. „*Dillectissimi*, je mi líto, že nemohu zůstat s vámi na poradě. Musím v Prešpurku vyřídit jistou naléhavou záležitost. Další jednání a poradu za mě povede pan generální vikář. Vyprošuji vám při jednání hojnost Ducha svatého.“

Arcibiskup Batthyány vstal zpoza předsednického stolu a pokynem přivolal kaplana Ignáce, aby ho doprovodil až na ulici k arcibiskupskému zelenému kočáru.

Generální vikář malé postavy s velkým jménem Nagy se chtěl před kněžským shromážděním blýsknout teologickou přednáškou. Věnoval se názorům molinistů a jansenistů na otázky spásy.

„Vztah mezi všemohoucností Boží a svobodnou vůlí každého člověka je ústřední otázkou teologie. Kdo a co rozhoduje o spáse každého člověka? Rozhoduje o nás všemohoucí Bůh, nebo spása člověka závisí na vůli každého z nás?“ položil řečnickou otázku. „Jsme předem odsouzeni, nebo ne? Před dvěma sty lety Martin Luther tvrdil, že lidská přirozenost je zkažená dědičným hříchem. Člověk může dosáhnout ospravedlnění pouze silnou vírou v Boha, důvěrou v Boží milosrdenství. Člověku nepomůže nic než víra. Není milostí ani svátostí. Nepotřebujeme žádnou církev. To je jasný blud. O sto let později Jansenius, biskup v nizozemských Yprávch, znovu zdůraznil osamocenost člověka. Jansenisté tvrdí — v rozporu s katolickou naukou o *gratia sufficiens*, dostatečné milosti —, že člověka ovládá nepřekonatelná žádostivost. Jen málokdo se dokáže odpoutat od hříchu a dostat se k Bohu.

Milí *confratres*, jansenismus je náboženství jen pro vysoké duchy, askety, profesory. Jenže naše pravá apoštolská církev má sloužit všem lidem. Nikoho neponechává napospas zatracení. Jedině církev — skrze smrt Ježíše Krista — nabízí hříšným lidem — co?“ Přítomní se zarazili, ale neztratili duchapřítomnost. Vikář Nagy zopakoval: „Co nabízí církev?“

„*Gratiae, gratiae*, milosti nabízí,“ ozvaly se výkřiky z pléna.

Přednášející se rozzářil a pokračoval: „Správně, bratři! My kněží rozdáváme milosti. Učení o různých formách milosti je pokladem teologie. Dědičný hřích lidstva je přemožen. Každý člověk na světě, dobrý či špatný, světec či vrah, může být spasen. Může se dopracovat k milosti posvěcující. *Gratia sanctificans* je nezaslouženým darem Boha člověku. K překonání obtíží člověku pomáhá *gratia adiuvens se cooperans* čili milost pomáhající. Církev má k dispozici celou pokladnici milostí. Člověk je musí jen chtít využít. Máme milost uzdravující, *gratia sanans*, i milost povznášející — *gratia elevans*. Velmi důležitý je vztah mezi milostí *sufficiens* a milostí *insufficiens*, čili účinnou a neúčinnou...“

V té chvíli v kaplanu Ignácovi jako by náhle zhasla svíčka. Konec. Tma. Generální vikář Nagy pokračoval. Španělský jezuita páter Luis de Molina marně tvrdil, že není rozporu mezi všemocnou Boží vůlí a svobodnou vůlí člověka. Vždyť vševedoucí Bůh je mimo čas a jakoby z tribuny nad závodářským už předem ví, jak se rozhodl on sám a jak se rozhodl člověk se svobodnou vůlí. A tak ví, jestli já nebo ty budeš spasen, nebo ne. Zda jsi úspěšně doběhl do cíle.

Kaplan Ignác Bajza najednou vikářova slova neslyšel. Brána se zabouchla. V hlavě se mu spustil sen, sledoval ho s otevřenými očima. Štefanie v ostré červené zástěře v kontrastu s jejími černými vlasy před ranní toaletou rychle vbíhá do

kuchyně k umyvadlu, voda stéká na její tvář a obnaženou hrud'. Jsem domácí učitel, přeskakuje mi hlas, prosím Štefani, abychom se vícekrát nesetkali u hradeb, už mám tonzuru („Sáhni si, ale neboj se“) a opravdu chci být knězem. Chci psát knihy, „a ty ještě můžeš být šťastná, vdáš se a budeš mít děti a ty naučíš číst“. Těžkou bránu semináře někdo pootevřel, Ignác Bajza znovu zaslechl vikářův hlas. Papežové vícekrát odsoudili jansenismus, nejvíce se rozmohl ve Francii, Ignác něco ví o pietismu, ve volném čase překládá knihu modliteb jakéhosi Francouze. (Kdyby to vikář Nagy tušil...) Ignác se zajímá o Mohamedovo učení. Hrdina jeho románu René prožívá v Libyi a v Egyptě neuvěřitelná dobrodružství... Svátý otec Klement XI.... bula *Unigenitus Dei Filius*... nějaký klášter u Paříže srovnán se zemí... žádný rigorismus... žádná oddaná pieta... Tělo Páně můžeme přijímat každý den... náboženství je pro všechny, pro lid, ne pro teology, krále a profesory.

Kaplan Ignác se zastyděl za svou nepozornost. Neměl generálního vikáře rád, jeho fyzická malost spojená s vyvyšováním se mu protivily. Nagy je však představený, Ignác ho musí poslouchat, i když vikáře nesnáší. Na Vídeňské univerzitě slyšel o jansenismu pouze chválu. Posílit práva biskupů, omezit řehole, to zní moudře. Ale přepjatá zbožnost, rigorismus? Vikář má vlastně pravdu. Přehnaná přísnost je hloupost. Miluji Štefani, pohybuje se tak vláčně jako anděl v Písmu. Štefanie je hodná holka, nepochybně by mi byla oporou v pastoraci, byli bychom pro věřící vzorem rodiny. Ale v římské církvi máme celibát, moje láska ke Štefani by byla hříchem. Ignác si povzdech. Přehnaná přísnost, rigorismus jsou opravdu hloupost. Lidem je třeba více odpouštět a méně je kárat. Lidé nejsou zlí. Zatím zde žijí mezi kněžími, neznám poměry na vesnicích, ve farnostech. Popuzuje mě povýšenost

nadřizených, pochlebovačnost podřizených. Přetvářka. Vztah k lidské moci poskytuje mnoho příležitostí k hříchu. Ignác se podíval před sebe a viděl desítky hlav z černé a fialové masy. Jsme vojsko, máme své úkoly, trasy a cíle. Máme důstojníky. Jak jsem se stal knězem? Jak se ti ostatní stali faráři, děkany, opaty? Pocházejí z nejrůznějších prostředí. Dotkla se jich milost? Vidina lepšího života? Láska k lidem? Téměř se lekl. Opravdu jsme správci milostí? Máme klíče od blaženosti? I kardinál primas, který v té chvíli kontroluje stavební práce na svém paláci, je rozdávatelem milostí, vstupenek do ráje?

Dal jsem se k vojsku. Nemám kritizovat chyby představených. Dobře. Uvěří nám však ti, kterým máme pomáhat? Kaplan Ignác si vzpomněl na přednášky ve Vídni. Společensví, církev, má být vzorem následování, ne odstrašujícím příkladem. Pokud jiní mají věřit, musí nám uvěřit.

Kněz nalevo od něj si otíral ústa po jídle. Nejprve použil ubrousek, pak si vytáhl zpoza ne už nejčistší sutany velikánský kapesník. Po otření jej pečlivě poskládal do čtverce (jako na oltáři po skončení obřadů). Ignáce upoutaly červené otoky na líci a na bradě a vypoulené, jakoby vystrašené oči.

„Vy jste jeden z organizátorů?“ zeptal se oteklý kněz. Kaplan Ignác přikývl. „Nemáte být na co hrdý. Sedím tady od rána, poctivě poslouchám řečníky.“ Mávl rukou. „Ztráta času. Zjara mě doma čeká hromada práce. A nejen mě. Mnozí důstojní pánové mají co do činění s hospodářstvím.“

„Téma porady je náročné. Je však jistě zapotřebí,“ poznamenal kaplan.

„Vy tady nejste dlouho, pane kaplane, že?“

Ignác přikývl. „Přišel jsem z Pázmána. První zkušenosti.“

Kněz s oteklým obličejem se zasmál.

„Pane kaplane, opravdu si myslíte, že spory mezi jansenisty a molinisty jsou pro faráře této diecéze tím nejdůležitějším?“ V jeho trochu vypoulených očích se zablesklo. „Ne, ne!! To je omyl! Skandál je to!“

„Mírněte se, prosím!“ napomenul ho kaplan Bajza. „Někdo nás uslyší.“

„Nemám se čeho bát, bratře! Jsem jen vesnický farář.“ Pak se otekly zarazil: „Promiňte, nepředstavil jsem se. Jsem Juraj Fándly. Farář... totiž, správce fary ve vesnici Naháč. Tady ne daleko. Byl jste tam už?“

Ignác zmateně zamumlal své jméno a podal spolubratrovi ruku. Jeho otoky ještě více zčervenaly. „Nebyl jsem. Plán vizitací je dlouhodobý.“

Naháčský farář byl stále červený.

„To včelíčky. Trochu mě pohladily,“ řekl. „Včelařství je moje vášeň. Navíc mi přinese do kasičky pár grošů. Nemáte ponětí, co musí vesnický farář dokázat, aby na chudé vesnici přežil.“ Znovu zrudl vzteky: „Páter Molina... biskup Jansenius... kdesi ve Francii! Rigorismus! Milost posvěcující! Milost pomáhající! Milost uzdravující! Bulla *Unigenitus*. Myslí si pan arcibiskup nebo pan generální vikář, že to moje věřící zajímá? Naši věřící nerozumějí ani základním modlitbám. *Gratia insufficientis!* Panenko Maria!“ zalomil upracovanými rukama. „Žijete v jiném světě.“

„Myslíte na liturgickou řeč?“ naklonil se k faráři. „Lidé nám opravdu nerozumějí. Brblají si latinské věty, ale nevědí, co se modlí.“

Podívali se na sebe a poprvé se poušmáli.

„Tedy i vy jste pro, abychom používali řeč lidu, národa? V tom se shodneme.“ Juraj Fándly spiklenecky pokračoval: „Slyšel jsem, *dillectissime*, že se také pokoušíte něco psát?“

„Snažím se,“ řekl kaplan skromně.

„Já také.“

Po chvílce kaplan Bajza změnil téma. „Vaší vášní tedy nejsou jen včeličky?“

Farář Fándly se nadzvedl na židli.

„Proč tak pohrdavě, pane kaplane? Ovšem, nejen včeličky. I roubování stromů, ořezávání, řízkování.“

„Zkrášlujete si faru, že?“

„Čerta starého, pane bratře. Nic si nekrášlím. Učím své farníky. Nemáte představu, jak jsou lidé v tomto slavném osvíceném století nevědomí.“

„Také jsem z vesnice,“ bránil se Bajza. „Vím, o čem mluvíte.“

„Nevíte. Až budete v pastoraci, pochopíte, že jako kněz musíte znát jiné věci, než jsou spory mezi molinisty a jansenisty. Dobrý kněz musí být řemeslníkem, včelařem, sadářem, učitelem, ale zejména účetním. A až kdesi na konci teologem.“

„Nepřeháníte, pane faráři?“

„I kuchařem musíte být! A taky felčarem, lékařem. Víte, co jsem dělal loni? Farníci mi nosili na faru trávu a plevel a společně jsme spekulovali, která tráva se může uvařit a která je jedovatá. Zažil jste na vesnici hlad? Viděl jsem, jak si vaří polévku z kůry stromů.“

„Pane Bože!“

„A přitom naši lidé mnichům z kláštera františkánů dávali poslední kuře, neboť Bohu se patří obětovat i poslední, co máme. Mniši, které jansenisté opěvují jako ochránce zbožnosti a modlitby, běhají po celém kraji a sbírají do pytlů ječmen, pšenici, brambory, kuřata, kachny, králíky. Rigorismus v praxi!“

„Fándly, nechte toho!“

„Co vašim farníkům nevezmou nadřizení šlechtici, to jim vezmou naši milí klášterní bratři. Nevěříte? Vyjedte za zdi města. Uvidíte!“

„Teď, když biskupové získají kontrolu nad řády, poměry se jistělepší.“

Fándly se zadíval na kaplana Bajzu a zašeptal mu do ucha, přičemž loktem převrátil džbán s vodou. „Poměry by se zlepšily, kdybys byl biskupem ty nebo já. Nebo pokud by náš císař...“

Kaplan Ignác Bajza se snažil ubrusem zachytit rozlitou vodu. Stékala jako nezachycená milost ze stolu arcibiskupského sídla na podlahu.

U Šestinohých lvů

Nejhorší jsou noci. Je mi čtyřicet let a mým společníkem je v noci kožený slavník. Zbytečně vstávám v létě ráno v pět a v zimě v šest v naději, že dostatečně unavený po celodenní práci se večer budu těšit na lůžko. Moje krátká modlitba je spíše dlouhým bilancováním mého úřadování. Každou minutou jsem nespokojenější, drtí mě výčitky, že jsem den dostatečně nevyužil. Kolik věcí jsem nevyřešil, nerozhodl a opomenul! Uléhám v unaveném těle, ale nikoli s unaveným duchem. Moje vzdechy k Bohu se ztrácejí v houštině nesplněných povinností. Začíná dlouhé noční divadlo.

Vstal jsem a sám se oblékl. Lokaje jsem poslal, ať si zdřímne a Gustav ať zapřáhne bryčku. Chystám se do noci.

Podzimní noc protrhaná oblaky, většina lamp v ulicích už nesvítí, sedím ve vychladlém sedadle a Gustav pohání bryčku předměstím. Polozbořené zdi starého opevnění obepínají Vídeň jako starý zrezivělý řetěz. Vzduch je ostrý.

Zvuk koňských kopyt mi připomněl nedávnou cestu do Nizozemska. Dlouhatánská cesta po nizozemských zemích

mě neuspokojila. Vrátil jsem se roztrpčenější. Neuspokojily mě pohledy na bohatá středověká města ani na centrum Bruselu s upadajícím Velkým náměstím. Úzké vysoké domy měšťanů, kteří brání svá starodávná práva, ty věže a věžičky, vykřičníky zlenivělých církevních hodnostářů, mě rozčílily. Ve městech paláce, na vesnicích rozpadající se chalupy, některé vesnice vylidněné. Jak udělám z této vzdálené provincie součást velkého jednotného státu? Bryčka se prosmekla Kolutanskou bránou za vídeňské hradby.

„Směr Spittelberg, Vaše Milosti?“

Uličky dávného Špitálského kopce se mi líbí. Mezi domy se pohybují stíny. Nocí poletuje chichotání žen a výkřiky podnapilých.

„Tady zastav! Dál půjdu pěšky.“

„Ale pane!“

„Tady odstav koně. Dej si něco!“ vysypal jsem Gustavovi do dlaně hrst mincí. „A čekej!“

Zabalil jsem se do hrubého černého pláště, nasadil si široký klobouk. Byl jsem příjemně vzrušený.

Na Gutenbergově ulici v hostinci U Šestinohých lvů bylo hlučno. Hned před vchodem mě zastavila.

„Zpříjemním vám večer, vzácný pane.“ Ženu v červené sukni jsem poznal.

„Dnes ne, Klotildo.“

Přiblížila se, cítil jsem její levnou voňavku.

„Vím, že jste skoupý, pane oficíre. Dnes večer mám velké srdce. Dnes to bude jen za...“

V hostinci jsem sotva našel volné místo. Měl jsem opravdovou chuť na pivo, obrovské chladné pivo.

Stařec v odřeném vojenském plášti mě zatáhl ke stolu. Při-

běhl hostinský, hubený jako tříška, asi má souchotiny. Stařec objednal u hostinského dvě piva a k nim dva šnapsy. Nalil si šnaps do piva. Vzal jsem sklenku do ruky a její obsah rychle hodil do sebe. Tak. Průzkum může začít.

„Bojoval jsem ve všech válkách proti Prusům. A co uděláme teď? Půjdem na Turka?“

Ujistil jsem starého vojáka, že císař spolu s ruskou carevnou se chystají udeřit na Turky. Když objednal druhý šnaps, slíbil jsem mu, že ho přijmou do Josefina, špitálu pro veterány, kvůli jeho hnisající noze.

„Vojsko je třeba poslat na Moravu,“ bouchl do stolu chlapík s tváří podobanou od neštovic. „Už se tam nedá obchodovat. Na Valašsku je vzpoura. Útočí na katolické fary. Nevěříte, pane?“ O stůl se otřela dívka se zelenou stuhou v hustých černých vlasech. „Nechej nás, Milico! Řešíme teologický problém. Přijď později, no, jdi už!“ Obrátil se ke mně: „Tady ve Spittelbergu žije dost Chorvatů.“ Pak si dal velké pivo a vyprávěl, že největší prsa mají selky po prvním děcku. „Vždyť každý nemusí být katolík. I ti od Luthera a Melanchthona věří v téhož Boha a jeho syna Ježíše Krista. Proč je vrchnost pronásleduje?“

„Brzy bude všechno jinak,“ řekl jsem.

Hubený chlap s neštovicemi vyprávěl, že vozí zboží na Moravu a jednou zajel na bohoslužbu k těm evangelíkům. V soukromém domě, v přístavbě za řeznictvím. Modlí se a zpívají. Tělo Páně přijímají podobojí. Jen jednou ročně. Pastor se může oženit. Alespoň nemají nemanželské parchanty. Kdyby jim císař pán povolil svobodně vyznávat svou víru, nebylo by vděčnějších poddaných, dušoval se. (Je to tajný protestant, vsadím se!)

„Ani se nenadějete a všechno bude jinak,“ poznamenal

jsem.

„Nevěřím. Katolíci se nadvlády dobrovolně nevzdají.“ Napil se, přitukl a poplácal mě po rameni. „U nás už jinověrce nezabíjejí, ale do basy máme...“ zarazil se, „do basy mají blízko. Bohužel i mezi nekatolíky jsou podivíni. Jako vozka je potkávám na Moravě stále častěji. Jacísi divocí protestanti. Nemají ani pastory, nic. Chtějí ráj na zemi. Hned teď. Štandopéde. Boží království. Nechtějí nic pozemského, chtějí milovat Boha bez jídla, bez peněz, bez práce, bez oděvu. Nevěříte? Scházejí se v lesích, tam se svléknou. Ženské i chlapi, i děcka. Prý aby se jich Bůh mohl dotknout jako kdysi Adama.“ Bouchl se do hlavy. „Adamité, tak se jmenují. Tančí a zpívají, jak je Pán Bůh stvořil, nahatí. Odtud vím o těch ceckách.“ Povzdechl si. „Jsou nádherné, po kojení ještě zmohutní, až vás celého zakryjí.“ Nervózně se rozesmál. „Sektáři. Honí je vojsko. Ne kvůli těm prsům, ale kvůli názorům. Prý není vrchnosti. Blázní blázniví! Nějaká vrchnost vždy musí být. Pořádek je třeba udržet. Jen jaký pořádek? To je otázka... Nedáme si ještě po jednom?“

Přiblížil se chlap jako hora. V ruce nesl džbán s vínem.

„Smím si přisednout, panstvo?“

Obrovským ukazováčkem mi nadzvedl široký klobouk. Skoro mi vypíchl oko.

„A vy jste kdo, pane? Já jsem, omlouvám se, Jan Strasser, obchodník s dobyt看kem. Nerad sedím s lidmi, které neznám. Mohou to být špiclové.“ Ostře se na mě zadíval. „Už nebohá císařovna nás obdařila špicly. Prý na ochranu mravnosti.“ Mávl rukou a napil se ze džbánu. „Ech, můžu se vyspat, s kterou jen chci. Když jsem na cestách, jsem svobodný jako pán. Takže?“

Strnul jsem. Nepoznám mě?

„Jsem Falken... Přijel jsem z Haliče.“

„Jen aby, pane Falkene. Vaše ruce prozrazují, že nepřivoněly k těžké práci osadníka.“

„Jsem důstojník mimo službu.“

„A kdepak máte sluhu? A uniformu?“ Posměšně se rozhlédl. „Nerad bych popíjel s nějakým... Nebo jste svobodný pán, *Freiherr von*?“ Zaváhal. „Takoví po Spittelbergu nechodí.“

„Pročpak? Pokud chtějí lehké víno a lehké ženy, proč by ne?“ zastal se mě pođobaný.

Pan Strasser se bez dovolení posadil na lavici a dál hltal víno přímo ze džbánu. Zaskočilo mu a rozkašlal se.

„Nemám rád špicly. A židy. Jsem obchodník, jezdím s vozy do Uher, i dolů do Sedmihradska. Řeknu vám, nejhorší jsou židovští obchodníci. Mazaní. Poslal bych na ně vojsko a pochtal je. A také Arméni. Ošídí vás raz dva. Zadřeli se nám hluboko pod kůži. Až nahoru. K císaři. Bože můj, jaká naivita. Takoví bratři Sonnenfelsovi. Slyšel jste o nich?“ Přikývl jsem. „Svobodní páni. Prý šlechtici. Židé jsou to.“

„Jsou pokřtění, jak jsem slyšel.“

„Kvůli zisku. Svobodný pán Josef von Sonnenfels. Syn rabína z Mikulova. Z Moravy. Jmenoval se Lipmann. Víte, co dělají teď? Motají se kolem panovníka.“

„Jak vím, pan Sonnenfels je právník. Zasloužil se o konec mučení při výsleších.“

Pan Strasser se rozesmál: „O tom nic nevím. Mě nikdo nemučil a mučit nebude. Víم však, že Josef Sonnenfels je pověřen cenzurou knih. On, svobodný zednář, iluminát... Víte, že jeho matka zůstala hebrejkou? Sonnenfels cenzorem. Směšné!“ Zadíval se mi do očí. Uvnitř jsem se chvěl. „Zednáři. Nová církev. Tajné obřady.“

„Třeba jsou to jen takové dětské hry,“ poznamenal jsem.

„Dětské hry? Vy tomu věříte? Členem lóže byl i otec našeho císaře pána. Nadarmo byla císařovna matka zbožnou katoličkou.“ Rozhlédl se.

„Císař není členem žádné lóže.“

Kupec zpozorněl.

„Jak to víte? Já nevěřím nikomu a ničemu. Samozřejmě že nám to nepověsí na nos. Je to tajný spolek. Chtějí ovládnout svět. Zkorumpovaní šlechtici, židé, arménští kupci. Proti takovým je třeba chránit lidi. Ne proti luteránům, kalvinistům. No, co mlčíte, pánové? Souhlasíte?“

„Souhlasíme,“ zvolal podobený a drcl do mě. „Objednejte něco, jinak nám nedá pokoj.“

Objednal jsem všem, co si přáli. Nám další piva se šnapsem, panu Strasserovi nový džbán vína. A talíř škvarků.

Dlouho po půlnoci se v hostinci U Šestinohých lvů strhla rvačka. Napravo u stolu s lavicí se tři opilí chlapi začali hádat mezi sebou. Objednávali si další pití. Na otázku, kdo zaplatí útratu, ani jeden neodpověděl.

„Nejprve vyrovnáte účet! Nehnu se od vás, dokud neuvidím peníze!“

„Tuhle pán!“

Pán v pytlovitém plášti a v černém klobouku zmateně zašátral v kapsách. Nepochybně měl už dost vypito a peníze ne a ne najít.

„Nezdržujte, pane!“

„Já opravdu... Nemám ani floka.“

Váhavě vstal a obrátil hluboké kapsy na dlouhém plášti. Pak zmožen alkoholem klesl na lavici.

„Takže, kdo platí? Ani jeden z vás? Děláte si ze mě legraci?“

„To on, pan F... Fe... Falken! Podívejte na jeho ručičky, hos-

tinský, má na to!“

„Nemá ani groš!“

„Možná má, ale nechce zaplatit.“ Zařval směrem ke kuchyni: „Hansi!“

Pod klenbou předsíně se objevil mládenec ve žluté košili a s klackem v ruce.

„Tento?“

„Ten!“ zavelel hubený hostinský.

Mládenec se přiblížil k muži v černém plášti s kloboukem. Muž v černém vyskočil jako postřelený jelen, hnal se k východu, sklonil hlavu ve dveřích a rychle vyběhl na ulici. Hostinský se synem se hnali za neplatičem.

Zahlédli dvě lucerny na neznámé bryčce a chlapa, co do ní pomáhal vysadit uprchlíka v černém plášti. „Co z toho bude? Co z toho bude?“ mumlal císař.

Gustav neodpověděl. Včas pobídl koně, aby zmizeli z Gutenbergovy ulice.

Bůh miluje zemanské sirotky

Na chodbě královské akademie v Trnavě, u okna ještě vonícího novotou, stál pěkný mladý seminarista a vedle něj uplakaný chlapec.

„Co vyvádíš, chlapče?“

Toho dne měl v nové budově akademie dozor kaplan Bajza.

„Bernoláku, nevíš, že návštěvy v budově jsou zakázány?“

„To je můj bratr Matěj, pane kaplane.“

„Je zakázáno vyrušovat o přestávkách mezi přednáškami...“

A neřkuje! Neslyšel jsi?“

„Mám přijít o bydlení v semináři a opustit studia.“

„Opravdu katastrofa. Co jsi vyvedl, Bernoláku?“

„Nic jsem nevyvedl. V akademii je prověrka šlechtictví.“

A mně matka dosud neposlala originál erbovní listiny.“

Ignác Bajza se s chutí rozesmál. „Zemanští páníčkové. Máte vy ale starosti!“

„Nesmějte se, prosím. Jsme sirotci. Otec nám umřel, nebylo mu ani čtyřicet. Kupec s plátnem na Oravě. Matka zůstala sama doma a nestačí...“

„Kucep s plátnem. Navíc zeman, armalista. A umřel. I to se stává.“ Přestal se usmívat. „Jo, studovat za peníze vlasti by chtěl každý. A já bych mohl prohlásit, že jsem zemanský sirotek, ačkoli nejsem ani sirotek, ani zeman. Nemáš doklad, nemáš sirotčí podporu.“

„Maťko chce studovat práva a já dokončit...“

„Co vy jste za zemany, když nemáte ani groš na studia? Chceš být pánem, a nemáš na to.“

„Pane kaplane! Vy jste neslyšel? Jsme sirotci. Kromě Matěje mám ještě dvě sestry. A matka zůstala sama. Musíme robotovat pro oravské panství. Tkali jsme plátno. Kdysi, dokud žil otec, utkali jsme dvě stě loktů plátna za rok. Měli jsme mandl, souseď měl barvírnu. Dělal jsem i já. Teď je paní matka sama.“

Bajza se ironicky šklebil: „Ani služku, sluhu nemáte, vy zemani?“

„Měli jsme sluhu, matka ho v létě propustila. Z čeho jsme ho měli platit? Dokud žil otec, plátno chodil prodávat na výroční trhy do Pešti, i do Sedmihradska. Jak může slabá žena chodit na trhy, stovky mil, bez ochrany? A nemůžeme splácet práci panství.“ Mladý Bernolák zbledl. „Dva roky jsem chodil na gymnázium v Prešpurku, konečně jsem se dostal sem na akademii. A teď mám všeho nechat? Hodit všechno za hlavu? Pane Bože...“

Malý Matěj Bernolák si otíral uplakanou tvář krajkovým kapesníkem. Budoucí právník, nedůvěřivě si pomyslel kaplan Bajza. Anton Bernolák si v zoufalství hrábl do vlasů.

Kaplan Bajza se zahleděl na Bernolákovy vlasy.

„Ach, vřdyť ty už máš i tonzuru! Nižší svěcení. Podívejme se!“ Zamyslel se. „Co kdybys poreferoval o své kauze Jeho Emnenci? Nemáš zítra ráno asistenci? Sloužit mši měl generální vikář, ale z Prešpurku přijde přímo pan hrabě arcibiskup.“